

מה זו אהבה

חוברת מקורות

הרב אילעאי עופרן

תמוז תשפ"ד

תוכן העניינים –

אהבה בספר בראשית
אהבה בתורה – שמות-דברים
אהבה בנביאים
אישי או בעלי?
חיי אירוסין / אסף ענברי
אהבה בתנ"ך – תהלים / משלי
מה אהבתי תורתך?
אהבה בתנ"ך – שיר השירים
חולת אהבה
ואהבת לרעך כמוך
ואהבת לרעך כמוך – פרשנות חז"ל
מה זו אהבה בספרות חז"ל
אוהב ושונא - עדות ודין
אהבה וזוגיות בסיפורי חז"ל
אהבת ר' עקיבא
אהבה - שיטת הרמב"ם
אהבה - שיטת היראים (ר' אליעזר ממיץ)
אהבה - שיטת הסמ"ג (ר' משה מקוצי)
אהבה - שיטת הסמ"ק (ר' יצחק מקורביל)
אהבה - שיטת ספר החינוך
אהבה - שיטת "כללי המצוות" - ר' יוסף ג'יקטיליא
אהבה - שיטת ספר חרדים - ר' אלעזר אזיקרי
אהבה - שיטת "דרך פקודיך" – ר' צבי אלימלך שפירא מדינוב
אהבה - שיטת ספר העקרים – ר' יוסף אלבו
גט מאהבה?
הקדמת הרב קוק לשיר השירים
ברית האמונה – הרב סולובייצ'יק

אהבה בספר בראשית

בראשית פרק כב

(ב) ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המצרים והעלהו שם לעלה על אחד הקרים אשר אמר אליך :

בראשית פרק כד

(סו) ויבאה יצחק האלהל שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאבה וינחם יצחק אחרי אמו :

בראשית פרק כה

(כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים : (כח) ויאבה יצחק את עשו עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב :

בראשית פרק כז

(ד) ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות :

בראשית פרק כט

(יח) ויאבה יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה : (יט) ויאמר לבן טוב תתני אתה לך מתתני אתה לאיש אחר שבה עמדי : (כ) ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אתה :

בראשית פרק כט

(ל) ויבא גם אל רחל ויאבה גם את רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות : (לא) וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה : (לב) ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיניי כי עתה יאהבני אישי :

בראשית פרק לד

(א) ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ : (ב) וירא אתה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה : (ג) ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ויאבה את הנער וידבר על לב הנער : (ד) ויאמר שכם אל חמור אביו לאמר קח לי את הילדה הזאת לאשה :

בראשית פרק לו

(ג) וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים : (ד) ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם : (ה) ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו :

בראשית פרק מד

(כ) ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן ויגד זקנים קטן ואחיו מת וינותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו :

אהבה בתורה (שמות-דברים)

שמות פרק כא

(ג) אם בגפּוֹ יבא בגפּוֹ יצא אם בעל אשה הוא וינצא אשתו עמו : (ד) אם אֲדָנִי יתן לוֹ אשה וילדה לוֹ בְּנִים אוֹ בָנוֹת האשה וילדיה תהיה לאדניו והוא יצא בגפּוֹ : (ה) ואם אמר לאמר העבד אהבתי את אֲדָנִי את אשתי ואת בְּנִי לֹא אצא חפשי : (ו) והגישו אֲדָנִי אֶל הָאֱלֹהִים והגישו אֶל הַדָּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנִי אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוּ לְעַלְמִם : ס

שמות פרק כ

(ב - ג) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי : (ד) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ : (ה) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עוֹן אֲבֹת עַל בְּנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבָעִים לְשִׁנָּאִי : (ו) וְעָשָׂה חֶסֶד לְאֵלֶּפֶים לְאַהֲבִי וּלְשִׁמְרִי מִצֻּרֹתַי :

דברים פרק ז

(ו) כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ בָּךְ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה : (ז) לֹא מִרְבָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חֶשֶׁק ה' בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי אַתֶּם הַמְעֻט מִכָּל הָעַמִּים : (ח) כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם וּמִשְׁמֹרוֹ אֶת הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם בְּיַד חֲזָקָה וּבִפְדֹּת מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם :

דברים פרק ל

(ו) וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְבְּךָ וְאֶת לִבְבִּי וְרָעַד לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ : ... (טו) רָאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע : (טז) אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּית וְרַבִּית וּבִרְכָּה ה' אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ :

אהבה בתנך – נביאים

שופטים פרק יד

(א) וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תְּמַנְתָּה וַיֵּרָא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָהּ מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים : (ב) וַיַּעַל וַיִּגְדַּל לְאִבּוֹ וּלְאִמּוֹ וַיֹּאמֶר אִשָּׁה רְאִיתִי בְּתִמְנָתָהּ מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְעַתָּה קָחוּ אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה : (ג) וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ הֲאִין בְּבִנוֹת אַחִיד וּבְכָל עַמִּי אִשָּׁה כִּי אֶתָּה הוֹלֵךְ לַקַּחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעַרְלִים וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יִשְׁרָה בְּעֵינַי : ...

(טו) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיֹּאמְרוּ לְאִשְׁתּוֹ שִׁמְשׁוֹן פְּתִי אֶת אִישְׁךָ וַיִּגְדַּל לָנוּ אֶת הַחִידָה פֶּן נִשְׂרֹף אוֹתְךָ וְאֶת בֵּית אָבִיךָ בָּאֵשׁ הַלְּיָרֶשֶׁנוּ קְרֹאֲתָם לָנוּ הֲלֹא : (טז) וַתִּבְדֹּק אִשְׁתּוֹ שִׁמְשׁוֹן עָלָיו וַתֹּאמֶר רַק שְׁנֵאתָנִי וְלֹא אֶהְבֶּתָנִי הַחִידָה חֲדָתָה לְבָנִי עַמִּי וְלִי לֹא הִגַּדְתָּה וַיֹּאמֶר לָהּ הִנֵּה לְאִבִּי וּלְאִמִּי לֹא הִגַּדְתִּי וְלָךְ אֲגִיד :

שופטים פרק טז

(ד) וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֵּצֵאָהּ אִשָּׁה בְּנַחַל שָׂרָק וַיִּשְׁמָה דְּלִילָה : ...

(טו) וַתֹּאמֶר אֵלָיו אִידָּךְ תֹּאמַר אֶהְבֶּתִּיךָ וְלִבְךָ אֵין אִתִּי זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים הִתְלַתְּ בִּי וְלֹא הִגַּדְתָּ לִּי בְּמָה כָּחַךְ גְּדוֹל : (טז) וַיְהִי כִּי הִצִּיקָהּ לוֹ בַּדְּבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתֵּאֱלָצֶהוּ וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ לָמוּת : (יז) וַיִּגְדַּל לָהּ אֶת כָּל לְבוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא עָלָה עַל רֹאשִׁי כִּי נִזִּיר אֱלֹהִים אָנִי מִבָּטָן אִמִּי אִם גִּלְחֹתִי וְסָר מִמֶּנִּי כַּחַי וְחַלִּיתִי וְהִיִּיתִי כְּכָל הָאָדָם : (יח) וַתֵּרָא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לְבוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עָלוּ הַפַּעַם כִּי הִגִּיד לָהּ לִי אֶת כָּל לְבוֹ וְעָלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעֲלוּ הַכָּסָף בֵּינָדָם :

שמואל א פרק א

(ה) וּלְחַנָּה וַתֵּן מְנָה אַחַת אַפִּים כִּי אֶת חַנָּה אָהַב וְה' סָגַר רַחֲמָהּ :

שמואל א פרק יח

(א) וַיְהִי כְּכֹלְתּוֹ לְדָבָר אֶל שָׁאוּל וַנִּפְּשׁ וַהֲוֹנְתָן נִקְשְׁרָה בְּנֶפֶשׁ דָּוִד וַיֵּאָהְבוּ וַיֵּאָהְבוּ יְהוֹנָתָן כְּנַפְשׁוֹ : (ב) וַיִּקְהַחוּ שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא וְלֹא נָתַנוּ לָשׁוּב בֵּית אָבִיו : (ג) וַיִּכְרַת יְהוֹנָתָן וְדָוִד בְּרִית בְּאֶהְבָתוֹ אוֹתוֹ כְּנַפְשׁוֹ : ...

(יז) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל דָּוִד הִנֵּה בְּתִי הַגְּדוֹלָה מֵרַב אֶתָּה אֶתָּן לָךְ לְאִשָּׁה אֲךָ הִנֵּה לִי לָבוֹן חֵיל וְהַלְחָם מִלְחָמוֹת ה' וְשָׁאוּל אָמַר אֵל תְּהִי יָדִי בּוֹ וְתִהְיֶה בּוֹ יָד פְּלִשְׁתִּים : ס

(יח) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שָׁאוּל מִי אֲנֹכִי וּמִי חַיִּי מִשְׁפַּחַת אָבִי בְּיִשְׂרָאֵל כִּי אֶהְיָה חֲתָן לְמִלְכָּךְ : (יט) וַיְהִי בַּעַת תֵּת אֶת מֵרַב בֵּת שָׁאוּל לְדָוִד וְהָיָא נִתְּנָה לַעֲדִרְיָאֵל הַמַּחְלָתִי לְאִשָּׁה : (כ) וַתֵּאָהֵב מִיכָל בֵּת שָׁאוּל אֶת דָּוִד וַיִּגְדָּלוּ לְשָׁאוּל וַיִּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינָיו : (כא) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶתְּנָנָה לוֹ וְתִהְיֶה לוֹ לְמוֹקֵשׁ וְתִהְיֶה בּוֹ יָד פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל דָּוִד בְּשָׂתִים תִּתְּחַתֵּן בִּי הַיּוֹם : (כב) וַיִּצּוּ שָׁאוּל אֶת עֶבְדּוֹ דָּבָרִי אֶל דָּוִד בְּלֹט לֵאמֹר הִנֵּה חֲפָץ בְּךָ הַמֶּלֶךְ וְכָל עֶבְדָּיו אֶהְבִּיד וְעַתָּה תִּתְּחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ : ...

(כג) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל כֹּה תֹאמְרוּ לְדָוִד אֵין חֲפָץ לְמִלְכָּךְ בְּמֹהַר כִּי בְּמֹאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים לְהִנָּקֵם בְּאִיבֵי הַמֶּלֶךְ וְשָׁאוּל חָשַׁב לְהַפִּיל אֶת דָּוִד בְּיַד פְּלִשְׁתִּים : (כד) וַיִּגְדָּלוּ עֶבְדָּיו לְדָוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינָיו דָּוִד לְהִתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ וְלֹא מְלָאוּ הַיָּמִים : (כז) וַיִּקָּם דָּוִד וַיִּלָּךְ הוּא וְנָאֲנָשׁוֹ וַיֵּד בְּפִלְשְׁתִּים מֵאֲתָיִם אִישׁ וַיָּבֵא דָּוִד אֶת עָרְלֹתֵיהֶם וַיִּמְלְאוּם לְמִלְכָּךְ לְהִתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן לוֹ שָׁאוּל אֶת מִיכָל בִּתּוֹ לְאִשָּׁה : ס

(כח) וַיֵּרָא שָׁאוּל וַיִּדַּע כִּי ה' עִם דָּוִד וּמִיכָל בֵּת שָׁאוּל אֶהְבֶּתָהּ : (כט) וַיֹּאסֶף שָׁאוּל לֵרָא מִפְּנֵי דָּוִד עוֹד וַיְהִי שָׁאוּל אֵיב אֶת דָּוִד כָּל הַיָּמִים : ס

אישי או בעלי?

הושע פרק א

(א) דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי בימי עזיה יותם אחז וחזקיה מלכי יהודה ובימי גרבעם בן יואש מלך ישראל: (ב) תחלת דבר ה' בהושע פ ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים כי זנה תזנה הארץ מאחרי ה': (ג) וילך ויקח את גמר בת דבלים ותהר ותלד לו בן: (ד) ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל: (ה) והיה ביום ההוא ושבתי את קשת ישראל בעמק יזרעאל: (ו) ותהר עוד ותלד בת ויאמר לו קרא שמה לא רחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל כי נשא אשה להם: (ז) ואת בית יהודה ארחם והושעתי בה' אלהיהם ולא אושיעם בקשת ובחרב ובמלחמה בסוסים ובפרשים: (ח) ותגמל את לא רחמה ותהר ותלד בן: (ט) ויאמר קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם: ס הושע פרק ב

(א) והיה מספר בני ישראל כחול הנים אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי: (ב) ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל: (ג) אמרו לאחיכם עמי ולאחותיכם רחמה: (ד) ריבו באמכם ריבו כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה ותסר זנוניה מפניה ונאופיה מבין שדיה: (ה) פן אפשיטנה ערמה והצגתיה כיום הולדה ושמתיה כמדבר ושתה כארץ ציה והמתיה בצמא: (ו) ואת בניה לא ארחם כי בני זנונים הם: (ז) כי זנתה אמה הבישה הורתם כי אמרה אלכה אחרי מאהבי נתני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי: (ח) לכן הנני שף את דרכך בסירים וגדדתי את גדרה ונתיבותיה לא תמצא: (ט) ורדפה את מאהביה ולא תשיג אתם ובקשתם ולא תמצא ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה: (י) והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר וכסף הרפיתי לה וזהב עשו לבצעל: (יא) לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו והצלתי צמרי ופשתי לכסות את ערוותה: (יב) ועתה אגלה את נבלתה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי: (יג) והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתי וכל מועדה: (יד) והשמותי גפנה ותאנתה אשר אמרה אתנה המה לי אשר נתנו לי מאהבי ושמתים לער ואכלתם חית השדה: (טו) ופקדתי עליה את ימי הבצלים אשר תקטיר להם ותעד נזמה וחליתיה ותלך אחרי מאהביה ואתי שכחה נאם ה': פ

(טז) לכן חנה אנכי מפתייה וחלכתיה המדבר ודברתי על לבא: (יז) ונתתי לה את כרמיה משם ואת עמק עכור לפתח תקוה וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלתה מארץ מצרים: ס (יח) והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי: (יט) והסרתי את שמות הבצלים מפיה ולא יזכרו עוד בשם: (כ) וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים ורמש האדמה וקשת וחרב ומלחמה אשוב מן הארץ והשבתי לבטח: (כא) וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים: (כב) וארשתיך לי באמונה וידעת את ה':

הושע פרק יא

(א) כי נער ישראל ואהבהו וממצרים קראתי לבני: (ב) קראו להם בן הלכו מפניהם לבצלים וזבחו ולפסלים וקטרו: (ג) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועתי ולא ידעו כי רפאתים: (ד) בתבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה ואהיה להם כמרימי על על לחיהם ואט אליו אוכיל: (ה) לא ישוב אל ארץ מצרים ואשור הוא מלכו כי מאנו לשוב:

הושע פרק יד

(ב) שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך: (ה) ארפא משוכתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו:

תרגום יונתן הושע פרק ב פסוק יח

(יח) ויהי בעדנא ההיא אמר יי תתנהון לפולחני ולא תפלחון עוד לטענות עממא :

רש"י הושע פרק ב פסוק יח

(יח) תקראי אישי וגו' - תעבדוני מאהבה ולא מיראה אישי לשון אישות וחייבת נעורים :

בעלי - לשון אדנות ומורא ורבותינו פירשו ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה :

מצודת דוד הושע פרק ב פסוק יח

(יח) תקראי אישי - תקראי אותי בלשון איש ולא בלשון בעל וזהו לפי ששם הבעל הוא משותף לשם

עבודת גלולים לכן לא ישמע שם זה על פיה :

מלבי"ם הושע פרק ב פסוק יח

(יח) והיה ביום ההוא נאום ה' תקראי אישי. שם בעל מורה על הממשלה והקנין, שמושל על הדבר מפני שהוא שלו וקנינו, ושם איש מורה על האהבה והקורבה והאישות, ועד עתה שלא היה לה' קורבה עמהם, והשגחתו היתה נסתרת ומעוטפת במסך טבעי היו עובדים מצד היראה וקוראים לו בעלי מצד ממשלתו עליהם, שבזה יביטו לפעמים אל משרתיו אשר הם אמצעיים אל השפע המגיע להם מאתו על ידם וייראו ויכבדו גם אותם, אבל לעתיד יתהלך בתוכם ויתן להם ברכותיו מבלי אמצעי כאשר יתיחד איש עם אשתו, כמ"ש חז"ל ע"ז שתהיה ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה, כי יהיה מעונתו בעולם השפל לשכון כבוד בתוכם, ותקבל שפע האלהית פנים אל פנים, ותעבוד מאהבה ולא תירא ותכבד זולתו :

נחל יצחק הקדמות הקדמה (כרך א)

ועיקר הטעם הוא דבמה שיהיה ירא את המלך יקיים על ידי זה מצות ה' ומוראו, כי כן צוה לנו ה', כמאמרם בסנהדרין ובשאר דוכתי שום תשים עליך מלך [דברים יז, טו] שתהא אימתו עליך, וכן הוא במלכי אומות העולם, כמו דאמרו בזבחים (דף ק"ב ע"א) לעולם תהא אימת מלכות עליך שנאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי כו' [שמות יא, ח], והמהרש"א בח"א שם כתב בזה"ל דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע, והמזלזל בכבודם כאלו פוגע בכבוד המקום ע"כ לשון המהרש"א. וכן הוא במנחות (דף צ"ח ע"א) ואמרו שם דשער המזרח עליו שושן הבירה צורה, כדי שתהא אימת מלכות עליהן כדי שידעו מהיכן באו ויתנו הודאה למלכות.

הציונות לא הייתה חתונה עם הארץ. חתונה היא האויבת הגדולה של התשוקה, והצלחתה של הציונות הייתה תלויה בשימור התשוקה אל הארץ, ולא במימושה הממצה. חתונה היא איחוד הכרוך באובדן. לא רק באובדן החירויות של הרווק, אלא גם באובדן אהובתו בטקס ההופך אותה לרעיה. הכוס המנופצת תחת החופה, אינה עיקר ההתנפצות בטקס הכלולות. הטקס, הוא ההתנפצות. גל התשוקה שנצבר חודשים, או אף שנים בלא-מעט מקרים, מתנפץ אל חוף-המבטחים המשפחתי. זה האושר. זה הצער. גבר ואשה שכה הסעירו זה את זה, מצאו מנוחה נכונה.

להתחתן עם אהובה, משמע להיפרד ממנה. "ויהי בבוקר והנה היא לאה": את האכזבה הנוראה של יעקב מהחלפת האהובה ברעיה, חווים רוב הגברים לא כניגוד בין שתי נשים, אלא כהשתנות הפתאומית, המדכדכת, של אותה אשה עצמה, שהייתה כה נחשקת עד ליל-הכלולות, ובבוקר הנה היא לאה. היא לא התכערה, היא לא בלתה, גופה זהה לגוף אשר אליו ערגת במאות לילות קודמים; אך היא אתך עכשיו, נוכחת וזמינה, ודי קשה להשתוקק אל הזמין.

אלפיים שנות הגלות אפשרו ליהודים לעבוד את רחל ולא להתעורר בבוקר עם לאה. "לשנה הבאה בירושלים הבנויה": הכיסופים אל ארץ-ישראל היו דחיה מתמדת, כל שנה לשנה הבאה....

זו התבנית היסודית של התשוקה במערב. ערגה לחוד, ונישואין לחוד. צריך להתחתן, לפרות-לרבות כדרך כל בשר, אך לא בנישואין יגאל אדם את נשמתו מבית-הסוהר המשפיל של הדחפים הטבעיים...

בבבל, בצנעא, בלובלין, היה העם היהודי רווק מושבע, שלא חדל לכמוה ולכתוב אל נערת חלומותיו. 'רעיה' ו'בית' הן אותה מלה עצמה בארמית התלמודית, אך רעיית היהודי הגלותי, במקום להיות ביתו, הייתה שותפתו לגלות מביתו. אהובתו הרחוקה, רק היא הייתה ביתו. "ציון תמתי, ציון חמדתי, לך נפשי מרחוק הומיה". הגלות הייתה קשה ומשפילה, ובאירופה היא הייתה אימה מתמדת מפרעות; אבל העם היהודי ביכר לחיות כשק-החבטות של העולם האנטישמי, ובלבד שתישמר אהבתו המרוחקת, נטולת האחריות, אל ציון תמתו-חמדתו. מייסרת ככל שהייתה גלותו, הוא העדיף את ייסורי הרווקות, את היותו עלה נידף וטרף קל בין האומות, על-פני חיי-הנישואין עם ארץ-נעוריו. כך הייתה הגלות הקשה גם קלה, מפתה, ממכרת....

לא חיי רווקות מול רחל. לא חיי נישואין עם לאה. הבחירה הציונית הייתה האמצע המתוח בין ערגה לחתונה: חיי ארוסין עם הארץ. חיי ארוסין, לא תקופת ארוסין. חיי ארוסין כמצב הקבוע, ללא חתונה בסופו. אין עוד עם אשר בחר לחיות כך בארצו ואת ארצו. חיי הארוסין, המייצרים מחויבות ועם זאת משמרים את התשוקה, הם סוד כוחו וייחודו של המפעל הציוני....

מעטים הציונים אשר היו קוראי-תנ"ך בקיאים ונלהבים כבן-גוריון; מעטים הציונים אשר טעו כל כך, כבן-גוריון, בהבנת המסופר בו. ארץ-ישראל, קובע התנ"ך, אינה מולדתנו. לעמים האחרים יש מולדות. שלנו, הייתה אור-כשדים. ארץ-ישראל אינה אמנו (אין אנחנו 'בני-הארץ'), וגם לא רעייתנו (אין היא ב'בעלותנו'; היא בבעלות אדון-עולם). יחסנו אל הארץ התנסח בתנ"ך כברית, ולא כהשתייכות טבעית אל אדמתה. הברית הייתה חוזה-שכירות, עם סעיפי-ההתניה שכל משכיר טורח לציין כדי לשמור על רכושו... הוא אמור להצטיין מכל קודמיו בתור דייר, אך לעולם לא לבצע את החמורה מכל ההפרות של החוזה: רשימת שמו בטאבו. ליתר העמים יש טאבו על ארצם, וזו בדיוק האלילות האדנותית של הפגאנים, החיים על אדמתם כבעלי-הבית....

ההקבלה הזאת, בין ארוסי הפרט לארוסי העם, זכתה לביטוי המפורש אצל הושע. "וארשתיך לי לעולם, וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים, וארשתיך לי באמונה, וידעת את ה'". וארשתיך לי לעולם: הארוסין לא נועדו להסתיים בחתונה, אלא להימשך כארוסין לעד. "והיה ביום ההוא", אומר הושע, "תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי". כי 'בעל', כאמור, הוא אל-הכנענים. אם אשה תופסת את אישה כ'בעלה', אם תופס הגבר את עצמו כ'בעל', הרי שהיא והוא נפלו לעבודה זרה. הארוסין ולא החתונה – המחויבות ולא הבעלות – היא ברית-ההתקשרות אשר מונעת התקרשות. חיינו של בעל הם שגרת קניין. חיי ארוס הם אָרוֹס...

הציונות היא התשוקה לארץ-ציון, שבלבה התשוקה לעיר-ציון, שבלבה התשוקה להר-הבית, שבלבה התשוקה לאבן-השתיה הנוכחת-נעדרת, שבלבה התשוקה לבית עצמו, הנעדר מהמקום כבר אלפיים שנה.

אהבה בתנ"ך – תהלים / משלי

תהלים פרק קיט

(מו) וְאֶשְׁתַּעֲשֶׂע בְּמִצֹּתֶיךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתִּי :

(מח) וְאֶשָּׂא כַּפִּי אֶל מִצֹּתֶיךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְאֶשְׁיַחַה בְּחַקֶּיךָ

(צז) מָה אֲהַבְתִּי תוֹרָתְךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׁיחַתִּי

(קיג) סִעָפִים שָׁנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אֲהַבְתִּי

(קיט) סִגִּים הִשְׁבַּתְתִּי כָּל רִשְׁעֵי אֶרֶץ לְכוּ אֲהַבְתִּי עֲדֹתֶיךָ

(קכו) עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הִפְרוּ תוֹרָתְךָ :

(קכז) עַל כֵּן אֲהַבְתִּי מִצֹּתֶיךָ מִזֶּהָב וּמִפָּז :

רש"י תהלים פרק קיט פסוק קכז

על אשר אהבתי מצותיך ראוי לך ללמדני עת רצון ומה אעשה לך ותרצניתהלים פרק קיט

(קכה) עֲבַדְךָ אֲנִי הִבֵּינִי וְאֶדְעָה עֲדֹתֶיךָ :

אבן עזרא תהלים פרק קיט פסוק קכז

(קכז) על - קשור בפסוק עבדך אני הבינני ולא ארצה שכר זהב או פז :

רד"ק תהלים פרק קיט פסוק קכז

על כן שאני רואה שהם הפרו תורתך, ורודפים אחרי הבצע, וכל עסקם וטרדתם היא לקנות ממון,

אני אהבתי מצותיך ללמדם, ולעשותם ולהתעסק בהם יותר מזהב ומפז, שהם מתעסקים לקנותם :

מצודת דוד - על כן וגו' - ע"כ בעבור שידע אני שתבוא עת המשפט לכן אהבתי וגו' :

תהלים פרק קמה

(כ) שׁוֹמֵר ה' אֶת כָּל אֲהַבָּיו וְאֶת כָּל הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד :

משלי פרק ג

(יא) מוֹסֵר ה' בְּנֵי אֵל תִּמְאָס וְאֵל תִּקְחַף בְּתוֹכָחָתוֹ : (יב) כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' יוֹכִיחַ וְכָאֵב אֶת בְּנוֹ יִרְצֶה :

(יג) אֲשֶׁר־י אָדָם מֵצֵא חֲכָמָה וְאָדָם יִפְיֹק תִּבְיוֹנָה :

משלי פרק ט

(ח) אֵל תּוֹכַח לֹץ פֹּה יִשְׁנֹאֲךָ הוֹכַח לְחָכָם וַיֶּאֱהָבְךָ :

משלי פרק יב

(א) אֲהָב מוֹסֵר אֲהָב דָּעַת וְשֹׁנֵא תוֹכַחַת בָּעַר :

משלי פרק יג

(כד) חוֹשֵׁךְ שִׁבְטוֹ שׁוֹנֵא בְּנוֹ וְאֲהָבוֹ שִׁחְרוּ מוֹסֵר :

משלי פרק טו

(יב) לֹא יֶאֱהָב לֹץ הוֹכַח לוֹ אֵל חֲכָמִים לֹא יִלְדָּה :

משלי פרק כז

(ה) טוֹבָה תּוֹכַחַת מִגְלָה מֵאֲהָבָה מְסֻתָּרָת : (ו) נְאֻמִּים פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנִעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׁוֹנֵא :

מצודת דוד משלי פרק כז פסוק ו

(ו) נאמנים - האוהב הפוצע לאהובו למען יישר לכת הנה הפצעים הם נאמנים המה כי עשו שליחותם

והועילו לזה כי בעבורם ייטיב דרכו אבל מן השונא אפ"י הנשיקות מרובות המה והנם למשא הואיל

ואין בהם תועלת :

מלבי"ם משלי פרק כז פסוק ו

(ו) נאמנים פצעי אהב, וגם אם האוהב מכהו ליסרו להשיבו אל דרך הטוב, בכ"ז האהבה נאמנה שכ"ז מרוב האהבה, וכמ"ש כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך, אבל נעדרות נשיקות שונא, השונא ירבה נשיקות, הוא לא ייסר ולא יוכיח, כי בשנאתו כשרואה ממנו מעשים רעים ינשקנו למען יוסיף לעשותם :

מלבי"ם משלי פרק ג פסוק יב

(יב) כי את אשר יאהב ה' יוכיח שהתוכחה היא סימן האהבה, שמאהבתו ישגיח עליו להיטיב דרכו ולהעלותו אל מדרגה למעלה למעלה, וכאב את בן ירצה, כמו שירצה האב להעלות את בנו ממדרגה למדרגה, וימנעהו ממותרות ומעדונים ויטה שכמו לסבול עול התורה והתמדת הלימוד וכדומה וכ"ז מרוב אהבתו אותו :

ספרא קדושים פרשה ב פרק ד

אמר ר' טרפון העבודה אם יש בדור הזה יכול להוכיח, אמר רבי אלעזר בן עזריה העבודה אם יש בדור הזה יכול לקבל תוכחת, אמר ר"ע העבודה אם יש בדור הזה יודע היאך מוכיחים, אמר רבי יוחנן בן נורי מעידני עלי שמים וארץ שיותר מארבעה וחמשה פעמים לקה עקיבא על ידי לפני רבן גמליאל שהייתי קובל לו עליו וכל כך הייתי יודע שהיה מוסיף לי אהבה.

ספר מצוות קטן מצוה ט

למול ערלת לבא שנא' (דברי' י') ומלת' את ערלת לבבכם. פי' לאהוב את התוכחות ולאהו' מי שיוכיחנו. וגם שלמה המלך ע"ה כתב בספרו (משלי ט') לחכם הוכח ויאהבך. ובמצוה זו יש לאו שנאמר (דברים יוד) וערפכם לא תקשו עוד.

משלי פרק ה

(יח) יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורך : (יט) אילת אהבים ויעלת חן ודדיה ירוך בכל עת באהבתה תשנה תמיד : (כ) ולמה תשנה בני בזה ותחבק חק נכריה :

מלבי"ם משלי פרק ה פסוק יט

(יט) אילת אהבים ויעלת חן, האילה והיעלה שתיהן מגורתן על הררי בתר ועל הסלעים, ורחמם צר, כמ"ש הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות תשמור, האילה תעורר אהבה והיעלה תעורר חן, ומדמה החכמה העליונה לאילה ויעלה במרוצתן קלה על הררי בתר, וכן החכמה באה מלמעלה ממקום גבוה, והיא מהירה במרוצת השכלותיה והיא מעלה אהבה וכן, ומפרש נגד יעלת חן דדיה ירוך בכל עת, הדדים הוא מקום הזיווג שתעורר חן בעת הזיווג, ונגד אילת אהבים אמר באהבתה תשנה תמיד גם שלא בעת הזיווג, והמליצה שבעת תזדווג אל החכמה להוליד בה תולדות וחדושים ירוך דדיה למצוא חדשות, וגם בעת שלא תחדש חדושים תשנה באהבתה לחזור על הראשונות שכבר השגת :

משלי פרק י

(יב) שְׁנֵאָה תַּעֲזֹר מְדֻנִּים וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶּה אֶהְבָּה :

מצודת דוד שנאה - השנאה שיש לאדם על מי היא מעוררת מדנים לעשות מריבה ולהקפיד על דבר קל אבל אהבת אדם לחבירו תכסה על כל דבר פשע אבל יקפיד אף על דבר קשה :

משלי פרק יז

(ט) מִכֶּסֶּה פֶּשַׁע מִבִּקֵּשׁ אֶהְבָּה וְשֹׁנֵה בְדָבָר מִפֹּרֵד אֵלּוּף :

רש"י מכסה פשע מבקש אהבה - אם יחטא איש לאיש וזה מכסה עליו ואיננו מזכיר לו חטאתו ואינו מראה לו פנים זועמות גורם לו שיאהב אותו :

משלי פרק טו

(יז) טוֹב אֶרְחַת יָרֵק וְאֶהְבָּה שֵׁם מְשׁוֹר אָבוֹס וְשֹׁנֵאָה בּוֹ :

מה אהבתי תורתך?

תהלים פרק קיט

(צז) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי :

מלבי"ם ביאור המילות תהלים פרק קיט פסוק צז

(צז) שיחתי. השיחה הוא מה שידבר מבלי כונה ובהסח הדעת :

תהלים פרק קיט

(מז) וְאֶשְׁתַּעֲשֶׂע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי : (מח) וְאֶשָּׂא כָּפִי אֶל מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאֶשְׁיַחָה בְּחֻקֶּיךָ :

ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק במדבר פרשת במדבר אות [ח]

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי. רצה לומר שבמה שהאדם תקוע ודבוק בשורש נפשו בזה הוא כל שיחתו גם בלא מתכוון... ועל ידי תוקף האהבה בלב זוכה להיות נשרש בו כל כך

ספר אורחות צדיקים שער לשון הרע

היזהר בדך מאד מלשון הרע, כי בזה אתה מבייש עצמך, כי כל הפוסל פסול, ואינו מדבר בשבחו של עולם, ודרכו לפסול בני אדם במומו (קדושין ע א) - במום שיש בו, כי הוא מונח כל היום בלבו כיון שהוא מוציאו [בפיו], כי כל אדם נבחן וניכר במעשיו. כיצד? אם תראה אדם שהוא רגיל לשבח נשים ולדבר מהן תמיד, דע לך שהוא אוהב נשים. ואם הוא משבח מאכלים טובים ויין ובזה רגיל, דע לך שהוא זולל וסובא. וכן בכל דבר. וראה מהפסוק (תהלים קיט צז) : "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי", בשביל שאני אוהב התורה לעולם אני מדבר בה, כי על כל דבר שאדם אוהב בלבו הוא צריך לדבר תמיד. בעל הלשון מחפש מומי בני אדם, והוא דומה לזבובים שהם ינוחו לעולם על מקום הלכלוך, אם יש באדם שחין, מניחים את הגוף וישבו על השחין - וכך הוא בעל לשון הרע : מניח כל הטוב באדם ומדבר מן הרע.

אמרי אמת סוכות ימים אחרונים סוכות

כתיב (תהלים קיט צז) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי היינו שדוד המלך מכל מה שדיבר עשה תורה כענין שכתוב (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון וגו' שנעשה מכל זה ספר, דוד המלך מאגד כל האושפיזין וכוללם יחד והיום כל האושפיזין הם על ידי התורה כמו שאומרים (פיוט להקפות) אברהם שמח בשמחת תורה וכו', דוד המלך התפלל על זה כדכתיב (תהלים קיט עד) יראיך יראוני וישמחו והכוונה לאושפיזין.

רשימות שיעורים (רי"ד סלוביצי'יק) מסכת ברכות דף ב עמוד א

והנה הרמב"ם כלל הלכות קריאת שמע בספר אהבה, ובתחילת ספר אהבה כתב הרמב"ם הפסוק "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" (וכן בכל ספר מ"ד הספרים דמשנה תורה הביא הרמב"ם פסוק בתחילת הספר שפסוק זה מבטא ענין הספר). ונראה שיסוד הגדר של אהבה היא שיש בה תמידיות, וכמאמר הפסוק (תהלים קי"ט, צ"ז) "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" - שהשיחה כל היום בדברי תורה היא ביטוי לאהבת התורה.

אהבה בתנ"ך – שיר השירים

שיר השירים פרק א

(א) שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה : (ב) יִשְׁקֵנִי מְנַשִּׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דְּדִידְךָ מִיָּיִן : (ג) לָרִיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שְׁמֹן תּוֹרֵךְ שְׁמֶךָ עַל כֶּן עֲלָמוֹת אֶהְבּוֹךָ : (ד) מְשַׁכְנִי אֶחָרֶיךָ נְרוּצָה הֵבִיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ נִזְכִּירָה דְּדִידְךָ מִיָּיִן מִיִּשְׁרָיִם אֶהְבּוֹךָ : ס

רש"י שיר השירים פרק א פסוק ב

(ב) יִשְׁקֵנִי מְנַשִּׁיקוֹת פִּיהוּ - זה השיר אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה מי יתן וישקני המלך שלמי מנשיקות פיהו כמו מאז לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך אני מתאוה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה :

אבן עזרא שיר השירים פרק א פסוק ב

(ב) הפעם הראשונה ; /ישקני מנשיקות פיהו/ - כל נשיקה שהיא בלא למ"ד היא בפה כמו וישקהו ועם הלמ"ד ביד או בכתף או בלחי על פי מנהג המדינות כמו ושקה לי וישק לו וכן וישק יעקב לרחל :

אלשיך על שיר השירים פרק א פסוק ב

והנה לבא עד תכונת הדבר נשים פנינו אל מהות נשיקה וענינה, והן היא כל פרי גודל אהבת רעים אהובים כאשר נפלאה אהבתם, ואב את בן ירצה ונפשו קשורה בנפשו ישקהו מנשיקות פיהו. ואחשבה לדעת זאת מאמרי נועם קדמונינו, הלא המה, כי האהבה תתהווה בין השוים ובעלי התחברות, והפכו הפירוד, לכן אומר, כי על כן להורות איש את עמיתו אהבתו אתו כנפשו יחבקהו וינשקהו :

מלבי"ם שיר השירים מליצה פרק א פסוק ב

(ב) יִשְׁקֵנִי הַדּוֹד הַעֲלִיּוֹן מִשְׁגִּיחַ עַל רַעֲיִיתוֹ הַיָּא נֶפֶשׁ שְׁלֵמָה וְעוֹמֵד אַחֵר כְּתִלְיָה. כִּי הַקִּיר שֶׁהוּא הַחוֹמֶר וְהַגּוֹיָה מִבְּדִיל בֵּין הָרַעִיָּה הָאֱלֹהִית וּבֵין דּוֹדָה וְרִיעָה, וְהִיא מִרְגֶּשֶׁת בּוֹ עֵי"י שְׁמֹן תּוֹרֵךְ וְרִיחוֹ הַטּוֹב. וּמִבְקֶשֶׁת יִשְׁקֵנִי מְנַשִּׁיקוֹת פִּיהוּ. ר"ל כִּי הַשְׁגַּת הַנֶּפֶשׁ תִּהְיֶה בִּשְׁנֵי דְרָכִים. א) מֶה שֶׁתִּשְׁיֵג אֶת ה' עֵי"י הַשָּׂכָל וְהַבִּינָה וְהַעֲיוֹן. שֶׁאֵז לֹא תִשְׁיֵג אֶת עֲצָמוֹ, וְגַם לֹא תִשְׁיֵגוּ מִצַּד עֲצָמוֹ רַק מִצַּד סִימְנֵי הַחֲכָמָה וְהִיכּוֹלֶת וְהַרְצוֹן הַנֶּרָאִים מִהִנְהֻגָתוֹ אֶת הָעוֹלָם. וְזֶה נִמְשָׁל בְּמִשְׁלֵי הָרִיחַ. שֶׁהֵגֶם שֶׁהַדָּבָר הַמּוֹרָח הוּא בְּמִקּוֹם סֹתֵר בְּלִתִּי מִתְרָאָה, בְּכִ"ז נִדְעַ בְּבִירּוֹר שִׁישְׁנו בְּמִצִּיאוֹת עֵי"י הָרִיחַ הַטּוֹב שִׁיגִיעַ מִמֶּנּוּ לַחוּשׁ הָרִיחַ. וְכֵן רֹחוֹנִיּוֹת ה' מוֹרָח אֶצֶל הַחֲכָמִים מִצַּד הָרִיחַ הַטּוֹב (שֶׁהִיא הַהִנְהָגָה הַשְּׁלֵמָה) הַמּוֹרָק מִחֲכָמָתוֹ עַל כָּלִל הַמִּצִּיאוֹת וְרִיחוֹהָ הַמִּשְׁכִּילִים בִּירָאֵת ה', וְכַמִּי"שׁ הַמְלִיץ בְּכָל כַּחַי אַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵי אֶעֱלֶה אֶל בֵּית אָבִי בְּתִמְרַת עֵשֶׂן עֵנֶן הַקְּטוֹרֶת הַמּוֹרָח לֵאפִי מִרְיָחוֹ, יִמְלִיץ כִּי עֲמוּד עֵנֶן הַקְּטוֹרֶת הוּא הַמְקַשֵּׁר בֵּין הַנֶּפֶשׁ וְהָאֱלֹהִי. בּוֹ תִרְגִּישׁ וְתִתְעַצֵּם לְהַכִּירוֹ וְלִהְרִיחוֹ, ב) יֵשׁ הַשְּׁגָה גְדוֹלָה מִזֹּאת אֲשֶׁר תִּדְמָה כְּנִשְׁיָקָה. שֶׁהִיא תִתְקַרֵּב הַחוּשִׁקִּים פָּנִים אֶל פָּנִים בְּתִשְׁוֹקָה נִפְלָאָה, וְהִיא. עַתָּה יִשְׁפַּךְ ה' אֶת רוּחוֹ עַל הַנֶּפְשׁוֹת אֲשֶׁר הוֹכֵנוּ וְהִתְקַדְּשׁוּ אֶל הַנְּבוּאָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵז תִּצָּא הַנֶּפֶשׁ מֵאֲדָמָתָהּ וְתִדְבֹּק בְּשָׂכָל הַנִּפְלָא וּבִקְדוּשַׁת הַקֹּדֶשׁ (וּבְמִכְלֵת דְּרִשְׁבִּי מִשְׁפָּטִים (דף קכ"ד) דְּבִגִּין כֵּךְ נִשְׁיָק' בְּפֶה דֵּהָא פּוֹמָא אֲפֻקוּתָא וּמִקּוּרָא דְּרוּחָא הִיא, וְעִ"ד נִשְׁיָקִין בְּפּוֹמָא בְּחִבִּיבוּתָא וְדִבְקִין רוּחָא בְּרוּחָא דְּלֹא מִתְפָּרְשִׁין דָּא מִן דָּא, וְעִ"ד מֵאֵן דְּנִפְיָק נִשְׁמַתִּי בְּנִשְׁיָקָה מִתְדְּבֵק בְּרוּחָא אַחֲרָא וְשֵׁם פ' תְּרוּמָה (דף קמ"ו) דְּלִית רַחֲמֵי דְּדִבְקוּתָא דְּרוּחָא בְּרוּחָא בְּרִנִּי וְנִשְׁיָקָא בְּפּוֹמָא דְּאִיהוּ מִבּוּעָא דְּרוּחָא וּמִפְקֵנוּ דִּילֵיהּ וְכו') וְעִ"ז בִּקְשָׁה מִי יִתֵּן יִשְׁקֵנִי (וּבְמִדְר' יְדִבְיָקִי) מְנַשִּׁיקוֹת פִּיהוּ. וְהַנִּשְׁיָקוֹת הָאֵלֶּה יֵשׁ בָּהֶם כַּמָּה מִדְּרָגוֹת וְכַמָּה מַחֲצוֹת שְׁבִים יִרְאוּ וְיִשְׁיִגוּ הַחוּזִים כִּפִּי רוּב הַקִּירוּב וְהַחֲשֵׁק וְהַדִּיבּוּק שְׁבִין הָאֱלֹהִים וּבֵין הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְדְּבֵקֶת בּוֹ, וְעִ"א מְנַשִּׁיקוֹת פִּיהוּ

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת עבודה זרה פרק ב הלכה ז

אמר רבי לא יש דברים שמשיקין עליהם את הפה היך כמה דאת אמר [שם א ב] ישקיני מנשיקות פיהו.

פני משה מסכת עבודה זרה פרק ב הלכה ז

א"ר לא. היינו טעמא מפני שיש דברים שמשיקין השפתים עליהן וסותמין את הפה ואין לגלותן כלל וכלל היך כמה וכו' ישקיני :

ר' צדוק הכהן מלובלין - רסיסי לילה אות יט ד"ה ודבר זה

ודבר זה הוא גלות שגלתה שכינתו יתברך לפלטרין של מלכים מאומות העכו"ם כדרך שאמרו בשמות רבה (טו, יט) המשל אפילו אלף טומאות אני נכנס וכו' על פסוק (שמות יב, יב) ועברתי אני ה' דזה שהוצרך להיטפל בלבנות מלכים דאומות עכו"ם זה אין דומה כלל לתוך טומאתם דבני ישראל דזו טומאה קלה לפי שעה שיש לה טהרה במקוה ישראל לה' כמו שאמרו (יומא פה ב) מי מטהרן אביהם שבשמים כאשר דבוקים בו שהוא שורשם הרי זה כמו השקה למעיין דמועיל לטהר מים טמאים מה שאין כן טומאת עכו"ם היא אבי אבות הטומאה ויש בהם מדריגות. טומאת עמלק היא אב טומאה שאין לה טהרה במקוה כלל כמו שנאמר תמחה. ושאר אומות הוא מה שאי אפשר להשיבם למעיין כלל כי אין להם שום דביקות והשקה למעיין רק בבני ישראל נאמר (שיר השירים א, ב) ישקיני מנשיקות פיהו זהו ההשקה למעיין (שיר השירים רבה א', ט"ז) :

חולת אהבה

שיר השירים פרק ב

(א) אני חבצלת השרון שושנת העמקים : (ב) פשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות : (ג) כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצל חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי : (ד) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה : (ה) סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני : (ו) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני : (ז) השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ :

רש"י שיר השירים פרק ב פסוק ד

ודגלו עלי אהבה - וקבוצתי שדגלני אליו אהבה היא עלי עודני זוכרת אהבתו ודגלו אשר ייט בלעז :

מלבי"ם שיר השירים משל פרק ב פסוק ד

הביאני, [הרעיה מספרת] כי אחר שדברו הדודים כ"ז לקחה דודה והביאני אל בית היין, ושם העמיד עליה את דגלו. והיא אהבה. האהבה היא הדגל שהעמיד עליה :

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שיר השירים פרק ב סימן ה

כי חולת אהבה אני. חוששת אנכי על אהבתך ולא שקרתי בבריתך : חולת אהבה. כמו אין חולה מכם עלי, כלומר אין חושש אחד מכם עלי להגיד לי דברי דודי : דבר אחר כי חולת אהבה אני. כענין שאתה מוצא את אמנון חולה על אהבת תמר מרוב אהבתו אותה, שנאמר (שמואל ב יג, ד) מדוע אתה ככה דל בן המלך בבוקר בבוקר הלא תגיד לי. וכתוב (שם) ואמר אמנון את תמר אחות אבשלום אחי אני אהב. ואעפ"י שזה באיסור וזה בהיתר, אינו אלא משל ודוגמא שישראל חולים בגלות על אהבת קונם ובכל יום ויום מקוים לישועתו וסובלין עול הגוים ועובדין מאהבה ושמחים בייסורין.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שיר השירים פרק ב סימן ה

דבר אחר כי חולת אהבה אני. מה החולה צריך רפואה אף ישראל צריכין רפואה, שנאמר (הושע יד, ה) ארפא משובתם. וכשם שהחולה אין מאכילין אותו אלא פת חמה ומיני רכוכין, כן הדור הזה אינו מבקש מסכתות ולא קלים וחמורים אלא טעמי אגדות ושיחת חכמים. כל שכן בדורנו העלוב הזה, שהרי אם חכמים דברו כך בדורם אנו מה נאמר. אמר ר' יצחק בראשונה היו מבקשים לשמוע דברי משנה ודברי תלמוד, ועכשיו הם מבקשים לשמוע דברי מקרא ודברי אגדה. אמר ר' לוי כשהיתה הפרוטה מצויה היו מבקשים לשמוע משנה ותלמוד, ועכשיו שאין הפרוטה מצויה וביותר שהם חולים מן השעבוד הם מבקשים לשמוע דברי אגדות וניחומין.

רש"י שיר השירים פרק ב פסוק ה

רפדוני - רפדו רפידתי סביבותי בתפוחים לריח טוב כדרך החולים כי חולה אני לאהבתו כי צמאתי לו פה בגלותי רפידה לשון מצע היא כמו (איוב מא) ירפד חרוץ עלי טיט :

מלבי"ם שיר השירים מליצה פרק ב פסוק ה

כי חולת אהבה אני שנפשי דבקה בה' בתשוקה נפלאה כדמיון החולה חולת אהבה שנפשו דבוקה באהבה :

רינה של תורה (לנצי"ב) - מטיב שיר שיר השירים פרק ב פסוק ה

סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני. פי' חולת אהבה, לא כפי' המפרשים שאני חולה מרוב אהבה, והכי איתא בה' תשובה להרמב"ם פ"י, אבל מדברי חז"ל במסכת סופרים (פט"ז

ה"ד) נראה שפירשו להיפך, שאני חולה על אהבת ה', והכי תני' סמכוני באשיות בהלכות המאוששות, רפדוני בתפוחים אלו אגדות שריחן יפה כתפוחים, כי חולת אהבה אני א"ר יצחק לשעבר כשהיתה הפרוטה מצויה היתה נפש האדם מתאוה לשמוע דבר הלכה ודבר אגדה, והגר"א מגיה ע"פ הירושלמי וכ"ה במדרש ועכשיו שאין הפרוטה מצויה האדם מתאוה לשמוע דבר אגדה, הא מיהו מפרשים חז"ל המקרא הלו, שהוא תפלה לקרב את נפש ישראל לאהבת ה' ע"י אשיות הלכה או ע"י תפוחי אגדה, כי חולת אהבה אני, שחסר לי אהבת ה' והוא תענוג נפש הישראלי שאני מתאוה להשיג, והיינו עיקר השיר שחוזר לתפלה ובקשה להשיג אהבת ה' ע"י התורה : ולפי הענין יש לפרש דעיקר הקושי להשיג אהבת ה' אף על גב שהנפש נכספת להשיג, הוא משום אהבת הטבע כמש"כ לעיל במקרא אני חבצלת השרון, ואהבה זו דוחה אהבת ה', כמו שהפתילה האוחזת את האש אינה מנחת את האש לעלות ולהתדבק למקור האש, וע"ז אנו מבקשים מהמלאכים המסייעים לאדם המבקש ליטהר כדאיתא ביומא (ספ"ג) הבא ליטהר מסייעין אותו : סמכוני באשיות שני אשיות, היינו בתורה ועבודה, חזקו את לבי לשני דברים אלו המביאים לאהבת ה' ע"י אשיות אלו, רפדוני בתפוחים, המקררים טבע האדם הנמשך אחר אהבת העולם, ובוה אשיג תענוג אהבת ה', כי חולת אהבה אני, הנני חולה על זה, ונצרך אני לסיוע ועזר, וה"ז דומה למי שחולה ואינו מתאוה לאכול ולשתות והוא יודע שזה הוא חלי הגוף, ומבקש רפואות להשיג תאוות אכילה ושתיה, כך הנפש הישראלי היודעת עונג נפלא זה של אהבת ה' ואינו משיגו, משתטח בשיר לפני מלאכים לעזרו להשיג זה העונג, וע"ע פרשה ו' עה"פ מה תגידו לו שחולת אהבה אני, הכרח לזה הכונה :

רמב"ם הלכות תשובה פרק י

וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה. שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ב כי חולת אהבה אני, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כל חלאים שאתה מביא עלי בשביל לאהבני לך, ד"א כי חולת אהבה אני, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כל חלאים שאומות העולם מביאין עלי בשביל שאני אוהבת אותך, ד"א כי חולת אהבה אני, אף על פי שאני חולה אהובה אני לו, תני עד שלא יחלה אדם אוכל מה שמוצא, כיון שחלה מבקש לאכול כל מיני תענוגים, אמר רבי יצחק לשעבר היתה התורה כלל והיו מבקשין לשמוע דבר משנה ודבר תלמוד, ועכשיו שאין התורה כלל היו מבקשין לשמוע דבר מקרא ודבר אגדה, אמר רבי לוי לשעבר היתה פרוטה מצויה והיה אדם מתאוה לשמוע דבר משנה והלכה ותלמוד, ועכשיו שאין הפרוטה מצויה וביותר שהן חולים מן השעבוד אין מבקשין לשמוע אלא דברי ברכות ונחמות.

ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפח

אם תמצאו את דודי מה תגידו לו כי חולת אהבה אני, חולי שאני חולה אינו חולה מעים ולא מיחוש של ראש ולא כאב של עינים, ממה אני חולה מאהבה לא על אהבה אלא על מות

ואהבת לרעך כמוך

ויקרא פרק יט

(א) ויִדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דִּבֶּר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (ג) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֵת שְׁבֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (ד) אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלֹלִים וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (ה) וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַה' לְרֹצְנֵכֶם תִּזְבְּחֵהוּ: (ו) זִבְחֵכֶם יֵאָכֵל וּמִמֶּחֱרַת וְהַנוֹתֵר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָאֵשׁ יִשָּׂרף: (ז) וְאִם הָאֵכָל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פְּגוּל הוּא לֹא יִרְצָה: (ח) וְאִכְלֹי עֹזְנוּ יִשָּׂא כִּי אֵת קֹדֶשׁ ה' חָלַל וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּי: (ט) וּבִקְצֹרְכֶם אֵת קֹצִיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ לִקְצֹר וְלִקְטֹף קִצְיֹךְ לֹא תִלְקֹט: (י) וְכֹרְמֶךָ לֹא תַעֲזוֹל וּפֶרֶט פְּרִמֶךָ לֹא תִלְקֹט לְעַנִּי וְלִגֵּר תַּעֲזוֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (יא) לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא תִכְחֲשׂוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ: (יב) וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְּשֵׁמִי לִשְׁקֹר וְחָלַלְתָּ אֵת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה': (יג) לֹא תַעֲשֶׂק אֵת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תִלְוֶה פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֶתְּךָ עַד בֹּקֶר: (יד) לֹא תִקַּל חֶרֶשׁ וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשֶׁל וְיִרְאֶתָּה מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה': (טו) לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פָנֶי דָל וְלֹא תִהְדָּר פָּנֶי גְדוֹל בְּצִדֶּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְּךָ: (טז) לֹא תִלְוֶה רֵכִיל בְּעַמִּיתְּךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ אֲנִי ה': (יז) לֹא תִשָּׂא אֵת אַחִיךָ בְּלִבְבְּךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֵת עַמִּיתְּךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא: (יח) לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטּוֹר אֵת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אֲנִי ה': (יט) אֵת חֻקֵּי תִשְׁמְרוּ בְּהִמָּתֶךָ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים וּבָגֶד כְּלָאִים שֶׁעָטְנוּ לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ...: (כ) וְכִי יָגוּר אֶתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אוֹתוֹ: (כא) כָּאֲזָרַח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְּכֶם וְאֶהְבֶּתָּ לוֹ כְּמוֹךָ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (כב) לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוֹרָה: (כג) מֵאֲזֵנִי צִדֶּק אֲבָנִי צִדֶּק אֵיפֹת צִדֶּק וְהִיוּ צִדֶּק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם: (כד) וְשִׁמְרֶתֶם אֵת כָּל חֻקֵּי וְאֵת כָּל מִשְׁפָּטֵי וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה': פ

אבן עזרא ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק יח

ואהבת לרעך על דעת רבים שהלמ"ד נוסף, כלמ"ד לאבנר (ש"ב ג, ל). ועל דעתי שהוא כמשמעו שיאהב הטוב לחבירו כמו לנפשו

כלי יקר ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק יח

ואהבת לרעך כמוך. אמרו חז"ל (בראשית רבה כד ז) זה כלל גדול בתורה. ובמסכת שבת (לא א) מעשה בההוא גר שאמר למדני כל התורה כשאני עומד על רגל אחת ולמדו הלל פסוק ואהבת לרעך כמוך כל דעלך סני לחברך לא תעביד ואידך פירושא זיל גמור. וכפי הנראה שהגר היה גר צדק ולא היה מהתל התולים לומר בדרך שחוק שילמדו כל התורה בעוד שהוא עומד על רגל אחת ממש, אלא ודאי ביקש ממש שיעמיד לו כל מצוות התורה על יסוד אחד דהיינו רגל אחת אשר עליו יעמיד לו כל המצוות כדי שלא יבוא לידי שכחה המצויה בגר אשר לא למד מנעוריו כלום ממצוות התורה, על כן ביקש ממנו שימסור לו כלל אחד הכולל כל התורה ועל דרך המליצה אמר כשאני עומד על רגל אחת, וכוונתו למסור לו דבר הנאמר מהרה בלשון קצר והיינו גם כן יסוד ורגל אחת ועל ידי שיזכור כלל זה יזכור את כל מצוות ה':

ולימדו פסוק ואהבת לרעך כמוך אני ה', כי כבר אמרו חז"ל (מכות כד א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב ד) וצדיק באמונתו יחיה, וזה אינו סותר דברי הלל כי כל מצוות התורה הם על שני סוגים האחד הוא המצוות שבין אדם למקום ברוך הוא ויסוד לכולם האמונה בה', השני הוא המצוות שבין אדם לחבירו ויסוד לכולם פסוק ואהבת לרעך כמוך.

רש"י הירש ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק יח

ואהבת לרעך כמוך אני ה'. זה כלל מסכם לכל התנהגותנו החברתית - בדיעות, במלים ובמעשים. המעולה שברגשותינו כלפי ה' ואדם קרוי "אהבה". "אהבה" היא "הב(ה)" בתוספת א' המייחדת לפרט. משמעותה: למסור את עצמו לאחר ולקרב את האחר אל עצמו (השווה פי' בראשית לו, ד). שניהם כאחד הם "אהבה" - הניגוד של "שנאה" (ראה לעיל פסוק יז). והנה לא נאמר כאן: ואהבת את רעך - כלשון הכתוב בכל מקום (להוציא פסוק לד, המקביל לפסוק שלנו); אילו נאמר כן, היה מדובר כאן באהבת אישיותו של האחר; והיה חובה עלינו להשוות אהבה זו לאהבת עצמנו; ואין להעלות על הדעת קיום דרישה כעין זו. כי האהבה האמורה כאן מוטלת עלינו ביחס לכל אדם; אך אהבה המתמייחסת לאישיותו של האחר זקוקה לתנאים המתקיימים רק לעיתים רחוקות: היא מושתתת על התאמה וקירבה בין הנפשות, המצויה רק בין אנשים מעטים. דוד מצא לו ריע כיונתן; ועל אהבתם הוא אומר: "ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד ויאהבהו יהונתן כנפשו" (שמואל א' יח, א). אולם נאמר כאן: "ואהבת לרעך כמוך"; אך "לרעך" איננו אישיותו של השני, אלא כל המגיע אל אישיותו: כל התנאים הקובעים את מעמד חייו - לטוב או למוטב. לאלה נכוון את אהבתנו; נדרוש שלומם וטובתם, כדרך שאנחנו דורשים את טובת עצמנו; נשמח באושרו ונתעצב בצער, כאילו אירעו הדברים לנו; בשמחה נתרום לשלומם - כאילו היה מדובר בשלומנו; נרחיק מעליו צער, כאילו נשקפה סכנה לנו (השווה פי' בראשית נ, יז). זו דרישה, שנוכל לקיים אותה ביחס לכל אדם - אפילו אין כל קירבת נפש בינו לביננו. שהרי אותה מצוות אהבה מתעלמת לחלוטין מאישיותו של האחר; אין היא מושתתת על אחת מתכונותיו; אלא טעמה: "אני ה'"; בשם ה' היא מוטלת עלינו ביחס לכל הבריות; שהרי הוא שקבע את ייעוד כולם להיות "ריעים" זה לזה. כל איש ימצא "מרעה" בחבירו: רעהו ירבה את שלומנו, ובשלו רעהו יהיה לו שלום (השווה פי' לעיל פסוק טז; בראשית ד, א - ב); איש לא יחשוש מהצלחת חברו, ולא יקווה להיבנות מחורבנו; לא ישמח בהצלחתו הוא, כל עוד חברו כושל בצידו...

ידוע מאמרו של הלל: "דעלך סני לחברך לא תעביד". היתה זו תשובתו לאותו נכרי, שביקש ללמוד את כל התורה על רגל אחת. והוא הוסיף לתשובתו את ההערה: "זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא - זיל גמור" (שבת לא ע"א). ואכן מאמר זה רק מבטא דרך שלילה את האמור בתורה כמצווה חיובית. "השנוי עליך אל תעשה לחברך": הרי כאן שוויון גמור לכל - כעיקרון מנחה לכל פעולותינו; על - פי זה נדרוש את שלום רענו כשלומנו; נהפוך אנוכיות ואהבה עצמית לאהבת ריע ולשמירת כבודו; נלמד לאהוב ולכבד כל נברא בשוויון גמור עמנו...

אכן מאמרו של הלל - "זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה" - איננו רק מליצה לסבר את האוזן; אלא הוא מבטא אמת, שהיא מהותית לתורת ה'; דבר זה יוכח בעליל מפסוקים אלה. בלא לפתוח פיסקה חדשה, כמו בשטף דיבור אחד, בקשר הדוק של סמיכות פרשיות - כדרך שעובר מן "לפני עור" אל "לא - תעשו עול", מן "לא - תלך רכיל" אל "לא - תשנא את - אחיך" - כך הוא עובר מן "ואהבת לרעך כמוך" אל "בהמתך לא - תרביע כלאים שדך לא - תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך"! יתר על כן, קבוצה זו - ומצוות שפחה חרופה הסמוכה לה - מסיימת את הפיסקה

על הקדושה החברתית; ויש בכך כדי להצביע על הקשר שבין סוגי מצוות אלה - הנראים כה רחוקים זה מזה - ולאמיתו של דבר, משלימים ומבססים זה את זה. ואכן, קשר זה בולט לעין משתי בחינות. כבר למדנו את תורת היושר והכינות, האמת והנאמנות, ההקפדה הדקדקנית, הזהירות והצדק; למדנו לשמור ולהציל את שלום ריענו בדיבור ובמעשה; למדנו לדכא כל רחשי שנאה, כל רגשי נקם; ולמדנו את המידה האלוהית שבאדם: את השכחה הגמורה של עוול שנעשה לנו; ובסופו של דבר, כלל כל הקדושה החברתית סוכם במצוות אהבת ריע; ודרישות אלה של קדושה חברתית אושרו בחותמת האלוהית "אני ה'"; וכך הופקעו מהן כל המניעים האנוכיים של חכמת חיים השוקלת בפקחות; והן נקבעו רק כמסקנות של דעת ה' לאמיתה: ה' - ולפיכך כבוד כל הווה וכל חי, שהרי עולם ומלואו הוא לה' וקדוש לו! ה' - ולפיכך גם אנחנו מוכשרים וחייבים להיות "קדושים"; הווה אומר: להיות "אדם" בעל חירות מוסרית; להיות אדם המידמה ליוצרו, מבקש צדק, אמת ואהבה. הרי אלו שני רעיונות היסוד של קדושת התפקיד האנושי: "המעלה האלוהית של כל הברואים" ו"התפקיד הנעלה יותר של האדם" - שמקור שניהם הוא ה'. שני אלה מוציאים אותנו מתחומי הצר של האדם; וכך למדנו לשמור על הסדר האלוהי גם בעולם שמחוץ לאדם; כי החותמת האלוהית של "אני ה'" טבועה וחתומה בעולם זה; נכיר אפוא גם במעמדנו הנעלה יותר - במסגרת אותו עולם. ולשם כך הסמיק כאן את קבוצת ההלכות הבאות.

ר' יוסף בכור שור ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק לד

(לד) ואהבת לו כמוך. כלומר כאחד מכם האזרחים. כי גרים הייתם. דרך הגרים לאהוב זה את זה, כדאמרין: ג' אוהבים זה את זה הגרים [ו]כו"ל 77:

העמק דבר ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק לד

לו כמוך. היינו היחיד שהוא מדובק עמו. ולמש"כ לעיל י"ח בשם הרמב"ם ה"פ כאן, כמו שאתה רוצה שיהיו נוהגים עמך במקום שתהיה גר בארץ נכריה, כך תנהג את הגר. ולמש"כ שם ה"פ באשר דבאמת קשים גרים לישראל כספחת כדאיתא בקידושין פ"ד (דף ע' ב'), והיה עולה על הדעת לשנוא אותו ולדחהו, מש"ה הזהירה רחמנא דאחר שנעשה ישראל ה"ה כגופו בכלל נפש אחת, והרי מי שיש לו ספחת בבשרו אף על גב שהיא שנואה לו, מכל מקום לא יוכל לשלוט בעצמו ולתלשו אלא סובל ממנה ושומרה מכל נזק, כך אף על גב שהגר הוא כספחת, מכל מקום כבר הוא כגופו וא"א להרחיק עצמו ממנו:

ואהבת לרעך כמוך – פרשנות חז"ל

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף לז עמוד ב

תניא: מניין למומתים בסייף שהוא מן הצואר? ת"ל: ואתה תבער הדם הנקי מקרבך, הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה, מה להלן מן הצואר, אף שופכי דמים מן הצואר. אי מה להלן בקופיץ וממול עורף, אף כאן בקופיץ וממול עורף? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא, אמר קרא: ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

בית הסקילה היה גבוה שתי קומות, ותני עלה: וקומה שלו הרי כאן שלש; ואי סלקא דעתך יש חבטה בפחות מ', למה לי כולי האי? ולטעמך, נעביד עשרה! אלא כר"נ, דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוא, אמר קרא: ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה, אי הכי, נגבה טפי! משום דמינוול.

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מא עמוד א

אמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ורחמנא אמר: ואהבת לרעך כמוך.

תלמוד בבלי מסכת נדה דף יז עמוד א

אמר רב חסדא: אסור לו לאדם שישמש מטתו ביום, שנאמר ואהבת לרעך כמוך. מאי משמע? אמר אביי: שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פד עמוד ב

איבעיא להו: בן מהו שיקיז דם לאביו? רב מתנא אמר: ואהבת לרעך כמוך.

רש"י מסכת סנהדרין דף פד עמוד ב

ואהבת לרעך כמוך - לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו.

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה כד סימן ז

בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה, ר"ע אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה, שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חבירי עמי הואיל ונתקללתי יתקלל חבירי עמי, א"ר תנחומא אם עשית כן דע למי אתה מבזה, בדמות אלהים עשה אותו.

מה זו אהבה בספרות חז"ל

משנה מסכת סוטה פרק ה

בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה שנאמר (איוב י"ג) הן יקטלני לו איחל ועדיין הדבר שקול לו אני מצפה או איני מצפה תלמוד לומר (שם כ"ו / כז) עד אגוע לא אסיר תומתי ממני מלמד שמאהבה עשה אמר רבי יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית דורש כל ימך שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה שנאמר (שם א') איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה עשה :

משנה מסכת אבות פרק ב

הוּו זְהִירִין בְּרִשּׁוֹת שְׁאִין מִקֶּרְבִּין לֹא לְאָדָם אֲלָא לְצוֹרֵךְ עֲצֻמָּן נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בִּשְׁעַת הַנֶּאֱתָן וְאִין עוֹמְדִין לֹא לְאָדָם בִּשְׁעַת דְּחֻקוֹ :

משנה מסכת אבות פרק ה

כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר אהבה ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם איזו היא אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמן ותמר ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן :

מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק מג

חמשה אלו (הן) נקראו אהובים. אברהם נקרא אהוב שנאמר זרע אברהם אוהבי (ישעי' מ"א ח'). יעקב נקרא אהוב [שנאמר ואהב את יעקב] (מלאכי א' ב'). ישראל נקראו אהובים שנאמר (ואהב) [אהבתי] אתכם אמר ה' (שם שם). שלמה נקרא אהוב שנאמר ואהב לאלהיו היה (נחמיה י"ג כ"ו). שערי ירושלם נקראו אהובים [שנאמר אוהב ה' שערי ציון] (תהלים פ"ז ב') :

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ד עמוד א

משתבח להו ר' אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא, שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין. יומא חד אשכחוהו, אמרו ליה, כתיב: רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם, מאן דאית ליה סיסיא - ברחמיה מסיק ליה? אישתיק ולא אמר להו ולא מידי. רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה. אתא רבי אבהו אשכחינהו, אמר להו: אמאי מצעריתו ליה? אמרו ליה: ולא אמרת לן דאדם גדול הוא? [ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא]! אמר להו: אימר דאמרי לכו - בתנאי, בקראי מי אמרי לכו! אמרו ליה: מ"ש אתון דידעיתון? אמר להו: אנן דשכיחינן גביכון - רמינן אנפשינן ומעיין, אינהו לא מעיין. אמרו ליה: לימא לן את, אמר להו: אמשול לכם משל, למה"ד? לאדם שנושה משני בני"א, אחד אוהבו ואחד שונאו, אוהבו - נפרע ממנו מעט מעט, שונאו - נפרע ממנו בבת אחת

תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ג עמוד א

שגגת עבודת כוכבים היכי דמי? אילימא דעמד בבית עבודת כוכבים וסבר בית הכנסת היא והשתחוה, הרי לבו לשמים! ואלא דחזא אנדרטא וסגיד לה, אי דקבליה עליה באלוה - בר סקילה הוא! ואי דלא קבליה באלוה - לאו מידי הוא! אלא מאהבה ומיראה.

רש"י מסכת כריתות דף ג עמוד א

אלא - השתחוה לעבודת כוכבים מאהבת אדם ומיראת אדם דסבר מותר לעבוד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ג

העובד עבודת כוכבים מאהבה כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו לה שמא תריע לו כמו שהן מדמים עובדיה שהיא מטיבה ומריעה, אם קבלה עליו באלוה חייב סקילה ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או מיראה פטור

ספרי דברים פרשת ואתחנן פיסקא לב

ואהבת את ה' אלהיך, עשה מאהבה, הפריש בין העושה מאהבה לעושה מיראה, העושה מאהבה שכרו כפול ומכופל. לפי שהוא אומר +דברים י כ+ את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, יש לך אדם שהוא מתירא מחברו, כשהוא מצריכו מניחו והולך לו, אבל אתה עשה מאהבה שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת מקום בלבד.

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נד

ג [כא, כה] והוכיח אברהם את אבימלך וגו', א"ר יוסי בר חנינא התוכחת מביאה לידי אהבה, שנאמר (משלי ט) הוכח לחכם ויאהבך, היא דעתיה דרבי יוסי בר חנינא דאמר כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נה

וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו, אר"ש בן יוחאי אהבה מקלקלת את השורה ושנאה מקלקלת את השורה, אהבה מקלקלת את השורה דכתיב וישכם אברהם בבוקר וגו' ולא היה לו כמה עבדים אלא אהבה מקלקלת את השורה, ושנאה מקלקלת את השורה, שנא' (במדבר כב) ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו ולא היה לו כמה עבדים אלא שנאה מקלקלת את השורה, אהבה מקלקלת את השורה שנאמר (בראשית מו) ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו וכי לא היה ליוסף כמה עבדים אלא אהבה מקלקלת את השורה, שנאה מקלקלת את השורה דכתיב (שמות יד) ויאסור את רכבו ולא היה לו כמה עבדים אלא שנאה מקלקלת השורה

אוהב ושונא - עדות ודין

משנה מסכת סנהדרין פרק ג

ואלו הן הקרובין: אחיו, ואחי אביו, ואחי אמו, ובעל אחותו, ובעל אחות אביו, ובעל אחות אמו, ובעל אמו, וחמיו, וגיסו. הן ובניהן וחתניהן, וחורגו לבדו. אמר רבי יוסי: זו משנת רבי עקיבא. אבל משנה ראשונה: דודו, ובן דודו, וכל הראוי ליורשו, וכל הקרוב לו באותה שעה. היה קרוב ונתרחק - הרי זה כשר. רבי יהודה אומר: אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה - הרי זה קרוב. האוהב והשונא אוהב זה שושבינו שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה אמרו לו לא נחשדו ישראל על כך:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כט עמוד א

אוהב זה שושבינו וכו'. וכמה? אמר רבי אבא אמר רבי ירמיה אמר רב: כל שבעת ימי המשתה. ורבנן משמיה דרבא אמרי: אפילו מיום ראשון ואילך. השונא כל שלא דבר כו'. תנו רבנן: והוא לא אויב לו - יעידנו. ולא מבקש רעתו - ידיננו. אשכחן שונא, אוהב מנלן? קרי ביה הכי: והוא לא אויב לו ולא אוהב לו - יעידנו, ולא מבקש רעתו ולא טובתו - ידיננו. מידי אוהב כתיב: - אלא, סברא הוא: אויב מאי טעמא - משום דמרחקא דעתיה - אוהב נמי מקרבא דעתיה. - ורבנן: האי לא אויב לו ולא מבקש רעתו מאי דרשי ביה? - חד לדיין, אידך - כדתניא, אמר רבי יוסי ברבי יהודה: והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו - מכאן לשני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה שאין יושבין בדין כאחד.

בית הבחירה (מאירי) מסכת סנהדרין דף כז עמוד ב

האוהב והשונא פסולים ופירוש האוהב כגון שראינוהו שעשה לו שושבינות וכן כיוצא בה ממיני האהבה ושונא שמנע דבורו ממנו שלשה ימים מחמת איבה ואמרו לו לא נחשדו ישראל על כך ואף על פי שנפסלו אוהב ושונא לדין מצד שאין אדם רואה זכות לאויבו או חובה לאוהבו לעדות מיהא כשרים הם וכן הלכה

רמב"ם הלכות עדות פרק יג הלכה טו

זה שפסלה תורה עדות הקרובים לא מפני שהן בחזקת אוהבין זה את זה, שהרי אינו מעיד לו לא לטובתו ולא לרעתו אלא גזרת הכתוב הוא, לפיכך האוהב והשונא כשר ח לעדות אף על פי שהוא פסול לדיינות, שלא גזרה תורה אלא על הקרובים.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות עדות סימן לג סעיף א

כל הפסולים לדון פסולים להעיד, חוץ מאוהב ושונא שכשרים להעיד, אף על פי שפסולין לדון.

סמ"ע סימן לג ס"ק א

א[חוץ מאוהב ושונא שכשרים להעיד כו'. הטעם, דבעדות, המעשה כאשר היה לפניו הוא מעיד, ולא חשדינן ליה שישנה בכיוון בשביל אהבתו או שנאתו. משא"כ בדין שתולה בסברא, והמחשבה משתנה מחמת אהבתו או שנאתו אפילו בלא כונת רשע, וכמ"ש לעיל סימן ז' [סעיף ז'] ע"ש:

אהבה וזוגיות בסיפורי חז"ל

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סא עמוד ב

מתני'. המדיר את אשתו מתשמיש המטה, ב"ש אומרים: שתי שבתות, בית הלל אומרים: שבת אחת. התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום, הפועלים - שבת אחת. העונה האמורה בתורה, הטיילין - בכל יום, הפועלים - שתיים בשבת, החמרים - אחת בשבת, הגמלים - אחת לשלשים יום, הספנים - אחת לששה חדשים, דברי רבי אליעזר....

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סב עמוד א

החמרים - אחת בשבת. אמר ליה רבה בר רב חנן לאביו: איכפל תנא לאשמועינן טייל ופועל? אמר ליה: לא, אכולהו. והא ששה חדשים קאמר! אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. א"ל רבה בר רב חנן לאביו: חמר ונעשה גמל, מאי? א"ל: רוצה אשה בקב ותיפלות מעשרה קבין ופרישות.

הספנים - אחת לששה חדשים, דברי ר' אליעזר. אמר רב ברונא אמר רב: הלכה כר"א. אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: זו דברי ר' אליעזר, אבל חכמים אומרים: התלמידים יוצאין לת"ת ב' ג' שנים שלא ברשות. אמר רבא: סמכו רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשיה.

כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחוזא,
הוה רגיל דהוה אתי לביתיה כל מעלי יומא דכיפורי.
יומא חד משכתיא שמעתא,
הוה מסכיא דביתהו השתא אתי השתא אתי,
לא אתא,
חלש דעתה אחית דמעתא מעינה,
הוה יתיב באיגרא,
אפחית איגרא מתותיה ונח נפשיה.

עונה של תלמידי חכמים אימת? אמר רב יהודה אמר שמואל: מע"ש לע"ש. אשר פרו יתן בעתו - אמר רב יהודה, ואיתימא רב הונא, ואיתימא רב נחמן: זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש.

יהודה בריה דר' חייא חתניה דר' ינאי הוה,
אזיל ויתיב בבי רב,
וכל בי שמשי הוה אתי לביתיה,
וכי הוה אתי הוה קא חזי קמיה עמודא דנורא.
יומא חד משכתיא שמעתא,
כיון דלא חזי ההוא סימנא, אמר להו רבי ינאי: כפו מטתו, שאילמלי יהודה קיים לא ביטל עונתו.
הואי כשגגה שיוצא מלפני השליט ונח נפשיה.

רבי איעסק ליה לבריה בי רבי חייא,
כי מטא למיכתב כתובה נח נפשה דרביתא.
אמר רבי: ח"ו פסולא איכא?
יתיבו ועיינו במשפחות, רבי אתי משפטיה בן אביטל, ורבי חייא אתי משמעי אחי דוד.

אזיל איעסק ליה לבריה בי ר' יוסי בן זימרא,
פסקו ליה תרתי סרי שנין למיזל בבי רב.
אחלפון קמיה,
אמר להו: ניהוו שית שנין.
אחלפון קמיה,
אמר להו: איכניס והדר איזיל.
הוה קא מכסיף מאבון
א"ל: בני, דעת קונך יש בך, מעיקרא כתיב: תביאמו ותטעמו, ולבסוף כתיב: ועשו לי מקדש ושכנתי
בתוכם.

אזיל יתיב תרתי סרי שני בבי רב.
עד דאתא איעקרא דביתחו.
אמר רבי: היכי נעביד?
נגרשה, יאמרו ענייה זו לשוא שימרה!
נינסיב איתתא אחריתי, יאמרו זו אשתו וזו זונתו!
בעי עלה רחמי ואיתסיאת.

רבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דר"ש בן יוחאי,
א"ל: איעכב לי עד דאתי בהדך,
לא איעכבא ליה.
אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב.
עד דאתי אישתנו שבילי דמתא ולא ידע למיזל לביתיה.
אזל יתיב אגודא דנהרא,
שמע לההיא רביתא דהוו קרו לה: בת חכינאי, בת חכינאי, מלי קולתך ותא ניזיל.
אמר: ש"מ, האי רביתא דידך,
אזל בתרה.
הוה יתיבא דביתחו קא נחלה קמחא,
דל עינה חזיתיה,
סוי לבה פרח רוחה.
אמר לפניו: רבש"ע, ענייה זו זה שכרה?
בעא רחמי עלה וחייה.

רבי חמא בר ביסא אזיל יתיב תרי סרי שני בבי מדרשא.
כי אתא, אמר: לא איעביד כדעביד בן חכינאי,
עייל יתיב במדרשא, שלח לביתיה.
אתא ר' אושעיא בריה יתיב קמיה,
הוה קא משאיל ליה שמעתא,
חזא דקא מתחדדי שמעתיה, חלש דעתיה,
אמר: אי הואי הכא הוה לי זרע כי האי.
על לביתיה, על בריה, קם קמיה.

הוא סבר, למשאליה שמעתתא קא בעי,
אמרה ליה דביתהו: מי איכא אבא דקאים מקמי ברא?
קרי עליה רמי בר חמא: החוט המשולש לא במהרה ינתק - זה ר' אושעיא בנו של רבי חמא בר ביסא.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סג עמוד א

רב הוה מיפטר מרבי חייא, אמר ליה: רחמנא ליצלך ממידי דקשה ממותא.
ומי איכא מידי דקשה ממותא?
נפק דק ואשכח: ומוצא אני מר ממות את האשה וגו'.
רב הוה קא מצערא ליה דביתהו,
כי אמר לה עבידי לי טלופחי - עבדא ליה חימצי,
חימצי - עבדא ליה טלופחי.
כי גדל חייא בריה, אפיך לה.
אמר ליה: איעליא לך אמך!
אמר ליה: אנא הוא דקא אפיכנא לה.
אמר ליה, היינו דקא אמרי אינשי: דנפיק מינך טעמא מלפך, את לא תעביד הכי, שנאמר: למדו לשונם דבר שקר העוה וגו'.

רבי חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו,
כי הוה משכח מידי, צייר ליה בסודריה ומייתי ניהלה.
אמר ליה רב: והא קא מצערא ליה למר!
א"ל: דיינו שמגדלות בנינו, ומצילות אותנו מן החטא.
מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה: ומוצא אני מר ממות את האשה, א"ל: כגון מאן? כגון אמך.
והא מתני ליה רב יהודה לרב יצחק בריה: אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה, שנאמר:
יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריד, וא"ל: כגון מאן? כגון אמך!
מתקיף תקיפא, ועבורי מיעברא במלה.

שיר השירים רבה פרשה א ד"ה ב ד"א נגילה

ד"א נגילה ונשמחה בד',
תמן תנינן נשא אדם אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל,
אמר רבי אידי מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה,
אתון גבי ר' שמעון בן יוחאי בעיין למשתבקא דין מדין
אמר להון חייכון כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה,
הלכו בדרכיו ועשו לעצמן י"ט ועשו סעודה גדולה ושיכרתו יותר מדאי.
כיון שנתישבה דעתו עליו אמר לה: בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך.
מה עשתה היא? לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא.
בחצי הלילה ננער משנתיה.
כיון דפג חמריה אמר לה: בתי היכן אני נתון?

אמרה ליה בבית אבא.

אמר לה : מה לי לבית אביך?

אמרה ליה ולא כך אמרת לי בערב, כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך, אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך.

הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי, ועמד והתפלל עליהם ונפקדו.

ויקרא רבה (מרגליות) פרשה ט

תני ר' ישמעאל גדול השלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמ' הקב"ה ימחה אל המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.

ר' מאיר הוה יתיב ודריש בלילי שבתא

הוות תמן חדא איתתא

יתיבה ושמעה ליה תנתה מדרשיה אמתנית עד דיחסל מה דדריש

אזלת לבייתא אשכחת בוצינא טפי.

אמ' לה בעלה אן הוית

אמרה ליה אנה יתיבה ושמעה דרושה.

אמ' לה לא כן וכן את עיילא להכא עד דאזלת ורוקת באנפי דרושא.

יתיבין שבתא קדמייתא שבתא תניינה ותליתאה,

אמ' לה מגירתא כדו אתון צהיבין איתי אן עמך לגבי דרושא.

כיון דיחמא יתהון ר' מאיר צפה ברוח הקודש,

אמ' להון אית מינכון איתתא דחכימא למילחש לעיינא,

אמ' לה מגירתא כדו את אזלת ורוקת באנפיה ומישתרי לבעליך.

כיון דיתבת קמיה איבדלת מיניה,

אמ' ליה ר' לית אנא חכימא למילחש עיינה.

אמ' לה רוקי באנפי שבע זימנין ואנא מינשם.

רקת באנפיה ז' זמנין.

אמ' לה איזילי אמרי לבעליך אנת אמ' חדא זימנא אנא רקת ז' סימנין.

אמ' לו תלמידיו ר' כך מבזין את התורה,

לא הוה לך למימר לחד מינן למילחש לך,

אמ' להו לא דיו למאיר להיות שוה לקונו,

דתני ר' ישמעאל גדול שלום ששם הנכתב בקדושה אמ' הק' ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.

בראשית רבה פרשה לג, ג'

בימיו של רבי תנחומא היו צריכין ישראל לתענית.

באו אצלו, אמרו לו : רבי גזור תענית,

גזר תענית יום ראשון, יום שני, יום שלישי, ולא ירד גשם.

נכנס ודרש להם, אמר להם : בני התמלאו רחמים אלו על אלו והקב"ה מתמלא עליכם רחמים.

עד שהן מחלקין צדקה לענייהם ראו אדם אחד נותן מעות לגרושתו.

באו אצלו ואמרו לו : מה אנו יושבים פה והמעשה שם?

אמר להם : מה ראיתם?
אמרו לו : ראינו אדם פלוני נותן מעות לגרושתו,
שלח אחריהם והביאם.
אמר לו : מה היא לך זו?
אמר לו : גרושתי היא.
אמר לו : מפני מה נתת מעות לגרושתך?
אמר לו : ראיתי אותה בצרה והתמלאתי עליה רחמים.
הגביה רבי תנחומא פניו למעלה ואמר : ריבון כל העולמים, זה שאין לזו עליו מזונות,
ראה אותה בצרה ונתמלא רחמים עליה,
אתה שכתוב בך חנון ורחום ואנו בניך בני ידידיך בני אברהם יצחק ויעקב,
על אחת כמה וכמה שתימלא עלינו רחמים,
מיד ירדו גשמים ונתרווח העולם.

אהבת ר' עקיבא

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סב עמוד ב

ר"ע רעיא דבן כלבא שבוע הוה, חזיתיה ברתיה דהוה צניע ומעלי, אמרה ליה: אי מקדשנא לך אזלת לבי רב? אמר לה: אין. איקדשא ליה בצינעה ושדרתיה. שמע אבוא אפקה מביתיה, אדרה הנאה מנכסיה.

אזיל יתיב תרי סרי שנין בבי רב. כי אתא, אייתי בהדיה תרי סרי אלפי תלמידי. שמעיה להווא סבא דקאמר לה: עד כמה קא מדברת אלמנות חיים? אמרה ליה: אי לדידי ציית, יתיב תרי סרי שני אחריני. אמר: ברשות קא עבידנא, הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחריני בבי רב.

כי אתא, אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי. שמעיה דביתהו הות קא נפקא לאפיה, אמרו לה שיבבתא: שאילי מאני לבוש ואיכסאי, אמרה להו: יודע צדיק נפש בהמתו. כי מטיא לגביה, נפלה על אפה קא מנשקא ליה לכרעיה, הו קא מדחפי לה שמעיה, אמר להו: שבקוה, שלי ושלכם שלה הוא.

שמע אבוא דאתא גברא רבה למתא, אמר: איזיל לגביה, אפשר דמפר נדראי. אתא לגביה, א"ל: אדעתא דגברא רבה מי נדרת? א"ל: אפילו פרק אחד ואפי' הלכה אחת. אמר ליה: אנא הוא, נפל על אפיה ונשקיה על כרעיה, ויהיב ליה פלגא ממוניה.

ברתיה דר"ע עבדא ליה לבן עזאי הכי. והיינו דאמרי אינשי: רחילא בתר רחילא אזלא, כעובדי אמה כך עובדי ברתא.

רב יוסף בריה דרבא שדריה אבואי לבי רב לקמיה דרב יוסף, פסקו ליה שית שני. כי הוה תלת שני מטא מעלי יומא דכפורי, אמר: איזיל ואיחזינהו לאינשי ביתי. שמע אבואי, שקל מנא ונפק לאפיה, אמר ליה: זונתך נזכרת? איכא דאמרי, אמר ליה: יונתך נזכרת? איטרוד, לא מר איפסיק ולא מר איפסיק.

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור נט

[ג] דבר אחר מצא אשה מצא טוב. אבל אשה רעה מרה ממנה, מעשה בבנו של ר' עקיבא שנשא אשה, מה עשה כיון שנכנסה עמו לחדר היה עומד כל הלילה וקורא בתורה ושונה בהגדות, אמר לה סבי לון בוצינא ומנהרין לי, סבת ליה בוצינא ואנהרה ליה כל לילה, והות קיימא קמיה ומנהרא, והוה פתיחא ספרא וגלייה ליה מן רישא לסיפא ומן סיפא לרישא, וכל לילה איתקיימא ומנהרא ליה עד דאתא צפרא, בצפרא קרב ר' עקיבא לגביה, אמר ליה מצא או מוצא, אמר ליה מצא, הוי מצא אשה מצא טוב. דבר אחר [מצא אשה מצא טוב]. זו מיכל בת שאול שהיתה אוהבת לדוד בעלה יותר מאביה, שמילטה נפשו מאביה, אימתי בשעה ששלח שאול לשמור את הבית, הדא הוא דכתיב למנצח אל תשחת [וגו'].

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוטה פרק ט

ועל האירוס רסיסה. אלו הן עטרות כלות זו עיר של זהב. ר' עקיבא עשה לאשתו עיר של זהב וקניאת בה איתתיה דרבן גמליאל. אמר לה מה הוית עבדת היך מה דהוות עבדה דהוות מזבנה קליעתא דשערה ויהבה ליה והוא לעי באורייתא.

אהבה - שיטת הרמב"ם

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב

הלכה א

האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ונאמר את ה' אלהיך תירא.

הלכה ב

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול א כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמיד מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו, ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

רמב"ם הלכות דעות פרק ו

הלכה ג

מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו, והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא.

הלכה ד

אהבת הגר שבא ונכנס תחת כנפי השכינה שתי מצות עשה, אחת מפני שהוא בכלל ריעים ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה ואהבתם את הגר, צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת עצמו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, הקדוש ברוך הוא עצמו אוהב גרים שנאמר ואוהב גר.

רמב"ם הלכות תשובה פרק י

הלכה א

אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה.

הלכה ב

העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה, ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך הוא אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה.

הלכה ג

וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

הלכה ד

אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא תלמוד לומר לאהבה את ה' כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה, ועוד אמרו חכמים במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו, וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבונני תלמידיהם ומשכיליהם ביחוד אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב וכו' אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר עבדו מאהבה.

הלכה ה

כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה, וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה, ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתראה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

הלכה ו

דבר ידוע וברור שאין אהבת הקדוש ברוך הוא נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך, אינו אוהב הקדוש ברוך הוא אלא בדעת שידעוהו, ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה, לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה. +/השגת הראב"ד/ דבר ידוע וברור וכו'. א"א זה השגיון לא ידענו לאי זה דבר כיון, ואנו מפרשים אותו בשני ענינים לשון שיר כמו שגיון לדוד, וענין אחר בעבור אהבתה תשגה בעניניך שלא תשים אליהם לב+. נגמר ספר ראשון והוא ספר המדע.

ספר המצוות לרמב"ם שורש ב

ונסמכים במחשבה זו מנו בכלל מצות עשה בקור חולים ונחום אבלים וקבורת מתים בעבור הדרש הנזכר באמרו יתעלה והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון והוא אמרם בו (ב"ק ק א ב"מ ל ב) את הדרך זו גמילות חסדים ילכו זה בקור חולים בה זו קבורת מתים ואת המעשה אלו הדינין אשר יעשון זו לפני משורת הדין. וחשבו כי כל פועל ופועל מאלו הפעולות מצוה בפני עצמה ולא ידעו כי הפעולות האלו כלם והדומים להם נכנסות תחת מצוה אחת (ע' רז) מכלל המצות הכתובות התורה בבאור והוא אמרו יתעלה (קדושים יט) ואהבת לרעך כמוך.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ג

והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגוהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון סיפרי (פ' שמע) לפי שנאמר

ואהבת את יי' אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. הנה כבר בארו לך כי בהשתכלות תתאמת לך ההשגה ויגיע התענוג ותבא האהבה בהכרח. וכבר אמרו שמצוה זו כוללת גם כן שנדרוש ונקרא האנשים כולם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו. וזה כי כשתאהב אדם תשים לבך עליו ותשבחוהו ותבקש האנשים לאהוב אותו. וזה על צד המשל כן כשתאהב האל באמת כמה שהגיעה לך מהשגת אמיתתו הנה אתה בלא ספק תדרוש ותקרא הכופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה. ולשון סיפרי (שם) ואהבת את יי' וכו' אהבהו על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. ר"ל כמו שאברהם בעבור שהיה אוהב השם כמו שהעיד הכתוב (ישעי' מא) אברהם אוהבי שהיה גם כן לגודל השגתו דרש האנשים אל האמונה מחוזק אהבתו כן אתה אוהב אותו עד שתדרוש האנשים אליו :

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה רז

והמצוה הר"ז היא שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כמו שנאהב עצמנו ושתהיה חמלתי ואהבתי לאחי כחמלתי ואהבתי לעצמי בממונו ובגופו וכל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו וכל מה שאשנא לעצמי או למי שידבק בי אשנא לו כמוהו. והוא אמרו יתעלה (שם) ואהבת לרעך כמוך :

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה רז

והמצוה הר"ז היא שצונו לאהוב את הגרים והוא אמרו ית' (עקב י) ואהבתם את הגר, ואף על פי שהיה נכלל בזה עם ישראל באמרו ואהבת לרעך כמוך, לפי שזה הגר גר צדק, אבל בעבור שנכנס בתורתנו הוסיף לו האל אהבה וייחד לו מצוה נוספת כמו שעשה באזהרה באונאתו שאמר ולא תונו איש את עמיתו (בהר) ואמר (משפטי' כב) וגר לא תונה והתבאר מלשון הגמ' (ב"מ נט ב) שחייבין על אונאת הגר משום לא תונו איש את עמיתו ומשום וגר לא תונה [על"ת רנ - ג]. כן גם כן אנו חייבין באהבתו משום ואהבת לרעך כמוך ומשום ואהבתם את הגר. וזה מבואר אין ספק בו ואיני יודע אחד ממי שמנה המצוות סכל מזה. וברוב המדרשות בארו שהאל יתעלה צונו על הגר כמו שצונו על עצמו יתעלה אמר (פי' שמע) ואהבת את יי' אלדיך ואמר ואהבתם את הגר :

אהבה - שיטת היראים - ר' אליעזר ממיץ

ספר יראים סימן רכד [דפוס ישן - לח]

ואהבת לרעך כמוך. צוה הב"ה בפי קדושים ואהבת לרעך כמוך אני ה' ותניא ר"ע אומר זה כלל גדול בתורה פי' ואהבת וכו' שלא לעשות לו ולא לאמר דבר המסור ללב. וא"ת האידך אדע וכי נביא אני לכך נאמר כמוך פי' ממך תלמוד דבר שאתה יודע שמסור ללבך. והיינו דאמרין בשבת פ"ב [ל"א א'] דעלך סני לחברך לא תעביד והיינו כל התורה כולה ואידך פי'. ע"א למדנו מכאן שמצווים ישראל לאהוב את חבריהם להיות בלב טוב זה עם זה יכול לכל ת"ל כמוך לרעך שהוא כמוך שמכניס עצמו בעול שמים ואוהב מצות כמוך. אבל אם הוא רשע אינך מצוה לאהבו כי מצוה לשנאותו כדכתיב יראת ה' שנאת רע וכתוב הלא משנאידך ה' אשנא וגו'.

ספר יראים סימן תד [דפוס ישן - ב]

אהבת השם. צוה הב"ה לאהוב שמו ולאהבו על הבריות דכתיב בפרשת ואתחנן ואהבת את ה' אלהיך ותניא [בספרי] ואהבת את ה' עשה מאהבה הפרש בין העושה מאהבה לעושה מיראה העושה מאהבה שכרו כפול ומוכפל לפי שהוא אומר את ה' אלהיך תירא יש לך אדם מתירא מחבירו מניחו והולך לו אבל העושה מאהבה אינו כן ואין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת המקום בלבד. ד"א ואהבת את ה' אלהיך האהיבהו על הבריות כאברהם אביך כענין שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן והלא אם באים כל העולם לברוא יתוש אחד ולהכניס בו נשמה לא היו יכולים אלא שהיה מלמדם אבינו אברהם ומכניסן תחת כנפי השכינה. בכל לבבך בבי יצרך ביצר טוב וביצר רע ד"א בכל לבבך שלא יהא לבך חולק עליך ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך וכן הוא אומר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה שמעון בן עזאי אומר [בבב] לבבך אהבהו עד מיצוי הנפש.

אהבה שיטת הסמ"ג - ר' משה מקוצי

ספר מצוות גדול עשין סימן ג

ואהבת את ה' א - להיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך (דברים ו, ה), בשלשה עניינים הזהיר הקדוש ברוך הוא את ישראל בעבודתו, במורא שנאמר (שם י, כ) את ה' א - להיך תירא, בקבלת שכר שנאמר (שם כב, ז) למען ייטב לך והארכת ימים, באהבה שנאמר ואהבת את ה' א - להיך, ושלשתן חלוקין זה מזה, כמה אנשים עושים מצות המלך שאינם עושים אותם לא מפני אהבת המלך ולא מפני קבלת שכר אלא מיראת המלך פן יזיקם וכמו כן אנשים שאומרים לעבוד הקדוש ברוך הוא פן יזיקם בעולם הזה ולאחר מיתה פן ידונם בגיהנם, ודאי מדה טובה היא שירא מלפני הקדוש ברוך הוא כאשר צוהו אבל זו אינה עיקר העבודה כי עיקר מחשבתו לצורך עצמו, וכן תראו כי כמה גוים עובדים יהודים שאינם עובדים אותן לא מפני אהבה ולא מפני יראה אלא כדי לקבל שכר וכמו כן אנשים שעובדין הקדוש ברוך הוא על דעת שייטיב להם בעולם הזה ובעולם הבא, ודאי מידה טובה היא שמאמין בהקב"ה שיתן לו שכר טוב אבל זו אינה עיקר העבודה כי עיקר מחשבתו לצורך עצמו, אבל המעלה הטובה והעליונה בעבודת הבורא היא הכתובה אצל ייחוד שמו, ואהבת, לעבוד את הבורא מאהבה שלא על מנת לקבל פרס ויחשוב בלבו הטובות שעשה לו הקדוש ברוך הוא כבר שבראו מטיפה סרוחה ויכוננהו בחכמה וברא בו נקבים נקבים ומחוץ, עשה לו נקבי עינים להביט ולראות בהם, עשה לו העפעפים לעצום עיניו ולישן שלא להביט ברע כמו שאמר (דוד) [הכתוב] (ישעיה לג, טו) עוצם עיניו מראות ברע, עשה לו נקבי האזנים לשמיעה, עשה לו נקבי החוטם להריח ולהוריד בו העדפת ליחת הראש, עשה לו הפה למאכל ודיבור, עשה לו השיניים לטחון המאכל, עשה לו הלשון ללוש המאכל בתוך הפה וכדי לחתך הדיבור, עשה לו בית הבליעה והוושט לבלוע המאכל והמשקה, עשה לו גרגרת להעלות ולהוריד נשמת רוח חיים מן הלב בתוך הריאה אל הנחירים ואל הפה ולהוציא הברת קול הדיבור היוצא מתוך סימפוני הריאה הבאה מנשמת רוח חיים, עשה לו הלב להיות בית מכון לרוח חיים ולחשוב [כל] מחשבות, עשה לו הקרב העליון היא האיציטומכה לקבל המאכל והמשקה בתוכו ולכלכל מטעם המאכל והמשקה כל הגוף להחיותו, עשה לו הכבד לצד ימין עם המרה האדומה והדם במקורות הכבד לחמם הקרב העליון ומחום הכבד והמרה האדומה והדם מתבשל המאכל והמשקה בתוך הקרב העליון, עשה לו מעיים לקבל פסולת המאכל והמשקה ומגלגל בתוכם בעקמומית לאט לאט עד שמגיע למקום הוצאת הגדולים וקטנים, עשה לו שתי הכליות ימין ושמאל לחמם הבטן התחתון בחומם ולהותו [לחיותו] לחזקו ולהוציא צרכיו חוץ לגוף כדרך האדם (ע"פ חכמוני בהקדמה לספר יצירה) ועוד אמרו רבותינו (ברכות סא, א) הלב מבין והכליות יועצות, עשה לו הטחול בצד שמאל עם המרה השחורה לקרר בקרותם הקרביים והמעיים והבטן שלא יתייבשו ויחרבו המאכל והמשקה מפני חום ריתוח הקרביים המתחממים ומרותחים מחום הדם והכבד והמרה האדומה (חכמוני שם) ועוד אמרו רבותינו (שם עמוד ב) טחול שוחק, עשה לו עצמות השדרה ושאר עצמות להיות בניין גופו חזק שם בשר על העצמות כדי לחמם קור העצמות, עשה לו גידי הדם הם הוורידין להשקות הגוף והולכין מצד לצד ומפה לפה, עשה לו מיתרים שמחזקים דבק העצמות והאברים, עשה לו אברים וקשרים ודבקים וחוליות על שדרה וקשרי אצבעות ידים ורגלים וזרועות ויריכים וברכים ושוקים וקרסולים וכפות הרגלים וחליות הצוואר ושכמי הכתפים כדי שיוכל להתפשט ולכרוע לכפות ולזקוף לעמוד ולישב, קרם לו עור מלעלה לבשר ולעצמות לגידים ולמיתרים כדי לכסות את הגוף להיות חם מלהתקרר ולהגין על ליחות הגוף והאיברים הפנימיים, עשה לו גולגולת הראש להיות מלך על כל האברים ומוח הראש ששם ישכון יישוב דעת הנשמה והחכמה, עשה לו ליחה מסביב למוח הראש כדי שלא יתיבשו המוח והעיניים

מחוס הקרביים העולה מלמטה ללמעלה אל מקום הראש, עשה לו שערות הראש וכדי לחמם הראש שלא יתקרר על כי אין לו בשר בין העור ובין עצם הגולגולת, עשה לו שערות הזקן מפני תואר הדרת פניו ולהיות מובדל במראיתו מן הנשים, עשה לו לזכר ולנקבה טיבור כדי לקבל מחיה בעודן במעי אמן עד צאתם לאויר העולם (יבמות עא, ב) כי לא יוכל הילד לקבל מזון ומחיה מן הפה על שהוא סתום עד צאתו לאויר העולם, עשה לו ידים למשמש ולתפוס ולאחוז ולהחזיק ולעשות מלאכה כדי לחיות את האדם, עשה לו רגלים כדי להעמיד עליהם הגוף ולהוליכו ולהביאו בכל מקום (ע"פ חכמוני שם), ואחר צאתו לאויר העולם מגדלו ועזרו בכל מיני עזר. והיאך יוכל אדם הנבזה והנכאה לעשות מצות כל כך שיוכל לגמול הטובות שעשה הקדוש ברוך הוא עמו כבר. ועל דרך זה אמרו רבותינו (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. תניא בנדרים פרק קונם (סב א) לאהבה את ה' א - להיך ולשמוע בקולו (דברים ל, כ) שלא יאמר אדם אקרא בשביל שיקראוני רבי אשנה בשביל שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא :

בכל לבבך ובכל נפשך, הזכיר הלב תחילה כי עיקר מעשה האדם לטובה או לרעה תלוי במחשבת הלב. בכל נפשך כדאמר רבי אליעזר אפילו נוטלין נפשך צריך אתה למסור עצמך על קדוש וייחוד השם ובכל מאדך אפילו נוטלין כל ממוןך לפי שיש אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך הוצרך לומר בכל מאדך כמו שאמרו רבותינו במסכת פסחים (כה, א) ומביאה סתם התלמוד שסדרו רב אשי ביומא פרק בתרא (פב, א) ללמד שכך הלכה, ואפילו באונס בצינעא יש לו למסור עצמו וכן סוברין רבנן דר' ישמעאל (סנהדרין עד, א ע"ש) וכן פוסק בשאלתות (בסימן מב) ולא כרבי ישמעאל שחולק על זה בפרק אין מעמידין (ע"ז כז, ב), ורבא גופיה דמחלק בפרק ר' ישמעאל (שם נד, א ותד"ה הא ע"ש) בזה אליבא דרבי ישמעאל הוא דמחלק וליה לא סבירא ליה אלא כרבנן דפרק בן סורר ומורה (סנהדרין שם) :

ולפי שפרשה זו חביבה לפני הקדוש ברוך הוא והיא מפתח יראתנו שיש בה ייחוד הבורא ואזהרת אהבת שמו בכל לב ובכל נפש ובכל מאד וכל התורה כלולה בזה כי מי שאוהב את המלך כל מחשבותיו לעשות הטוב והישר בעיניו לכך צוה הקדוש ברוך הוא לעשות לו חמשה זכרונות בכל יום. א. לקרוא פרשה זו בשכבו, ב. ובקומו, ג. שתהא פרשה זו נכתבת כנגד לבבך בתפילין של זרוע שמאל וקבועין כנגד הלב שנאמר (דברים יא, יח) ושמתם את דברי אלה על לבבכם ודרשו רבותינו (מנחות לו, ב) שתהא שימה כנגד הלב, ד. שתהא פרשה זו נכתבת כנגד נפשך שתפילין של ראש יהו מונחים על המוח שהוא מכוון כנגד האויר שבין העיניים מלמעלה ועיקר חיות הנפש שם וישוב דעת של אדם וזהו והיו לטוטפות בין עיניך ה. שתהא פרשה זו נכתבת כנגד מאדך על מזוזות ביתך ובשעריך שממונו של אדם שם, וכסדר שנכתבו במקרא לב תחילה ואחר כך נפש ואחר כך הממון כך נצטוו אחר כך על הסדר הזה, וקשרתם לאות על ידיך כנגד לבבך והיו לטוטפות בין עיניך כנגד נפשך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך כנגד מאדך, כך דרשתי פרשה זו בגליות ישראל להוכיח שכל אחד ואחד חייב בתפילין ומזוזות, ועוד דרשתי להם כי משש מאות ושלוש עשרה מצות שנצטוו לישראל אין לך שום מצוה שתהא אות ועדות כי אם שלש מצות והם מילה ושבת ותפילין שנכתב בשלשתן אות והם שלשתן אות ועדות לישראל שהם עבדים להקב"ה ועל פי שנים עדים יקום דבר כל אחד מישראל אינו יהודי שלם אלא אם כן יש לו שני עדים שהוא יהודי הלכך בשבת ויום טוב שנקרא שבת ושבת נקרא אות פטור אדם מלהניח תפילין (מנחות לו, ב) כי די שיש לו שני עדים שהוא יהודי, עדות שבת ועדות מילה. אבל בחול חייב כל אדם להניח תפילין כדי שיהא לו שני עדים, אות תפילין עם אות

המילה וכל מי שאינו מניח תפילין אין לו כי אם עד אחד שהוא יהודי ולכך חשבו כמנודה לשמים בפרק ערבי פסחים (ק"ג, ב). ואם תאמר מאחר שתפילין אות ועדות כמו מילה ושבת מדוע היתה רפוייה ביד ישראל כבר פירשו רבותינו דבר זה (שבת קל, א) כל דבר מצוה שלא מסרו עצמן עליה בשעת השמד עדיין היא רפוייה בידם כגון תפילין. ולפי ששלשתן אות ועדות נשקלו כל אחד כנגד כל התורה כולה שהרי, במילה נכרתו עליה שלש עשרה בריתות ובתורה נכתב שלש בריתות (ברכות מח, ב) ותורה ותפילין ושבת השוו יחד בכמה מקומות ואחד מהם (נחמיה ט, יג יד ע"ש) ותתן להם תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם, ותפילין למען תהיה תורת ה' בפיך (שמות יג, ט):

ספר מצוות גדול עשין סימן ט

אמצוהו ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) כללו של דבר דעלך סני לחברך לא תעביד כדאיתא במסכת שבת בפרק שני (לא, א). ובירושלמי דנדרים (פ"ט ה"ד) גרסינן מי שיושב ומחתך בשר והכה ידו בסכין וכי תחזור ידו ותכה ידו להנקם. ודווקא לרעך שהוא רעך בתורה ובמצות אבל אדם רשע ואינו מקבל תוכחה מצוה לשנאותו (פסחים ק"ג, ב) שנאמר (משלי ח, יג) יראת ה' שנאת רע ואומר (תהילים קלט, כא) הלא משנאיך ה' אשנא וב(מ)תקוממיך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי (עיי' יראים סי' רכד):

אהבה – שיטת הסמ"ק - ר' יצחק מקורביל

ספר מצוות קטן מצוה ג

לאהוב שמו של הקדוש ברוך הוא בכל לב כדכתיב (דברים ו') ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך, וזו היא עבודת הבורא מאהבה. בכל לבבך, כמו שדרשו רבותינו (ברכות נ"ד) בשני יצרך, פי' שישנה אדם יצרו הרע המבקש תאוותו לעזוב הכל למען תאוות עשות מצות הבורא. ויש לו לשמוח בעשיית מצות קונו כאילו אכל ושתה ומילא כריסו מכל טובות והנאות שבעולם. בכל נפשך, שיחשב עליו נפשו לכלום שלא ימנע מעשות מצות הבורא בשביל סכנת נפשו. ופירשו רבותינו (סנהדרין ע"ד) בעכו"ם וגילוי עריות ושפיכות דמים. ואפילו בצנעה יהרג ואל יעבור, ושאר מצות בצנעה יעבור ואל יהרג, אם ירצהו. אבל מדת חסידות שלא יעבור. ואין לומר מאחר שאמרו חכמים (שם) יעבור ואל יהרוג אם יעבור פיהם גם דמו הנה נדרש, כי מאחר שכוונתו לשמים צדקה תחשב לו, וראיה משאול שמסר עצמו למיתה ואמר לנערו, פגע בי ואל יתעוללו בי הערלים, שנתכון לש"שח). וראיה מרבינו יהודה חסיד שהזהיר לתלמידיו שלא לילך לחופה מפני לסטים שבדרך והלכו ובטחו במה שידעו להזכיר את השם הלכו והזכירו ונצולו בחזרה אמר להם אבדתם העולם הבא אם לא תשובו בלא שום הזכרת השם ותמסרו נפשכם להריג' והלכו ונהרגו. ומה שאמרו (סנהדרין ע"ד) בצנעה יעבור ואל יהרג, ה"מ כשהגוי עושה בשביל הנאת עצמו, אבל במתכוין להעבירו על דת יהרג ואל יעבור. וראיה מיבמות (דף קכ"א) דקאמר ההוא גוי דאמר ליה לישראל שקול אספסתאט בשבתא ושדי קדם חיותאי ואי לא קטילנא לך יעבור ואל יהרג. אבל אם אמר לו שקול אספסתאט ושדי לנהרא יהרג ואל יעבור, ואם בפרהסיא דהיינו בפני עשרה ישראל אפילו אמר שדי קדם חיותאי יהרג ואל יעבור. לישנ"א אחרינא, בכל נפשך, כלומר אפילו בשעה שנוטלים אויבים נפשו ממנו יעבוד בוראו באהבתו אותו כמו שמצינו (ברכות ס"א) ברבי עקיבא שהיה מאריך באחד בשעת נטילת נשמה. ובכל מאודך, פי' אף על פי שיש סכנה לאבד כל ממון אם יעבוד בוראו יהיה חושבו לכלום. וכן בשעה שנוטלים אויבים ממון ומצוה מוטלת עליו לעשות אל ימנע בשביל הפסד ממון).

ספר מצוות קטן מצוה ד

לירא את הקדוש ברוך הוא כדכתיב (דברים י') את ה' אלקיך תירא ודרשו רבותינו (קדושין נ"ז ב"ק מ"א פסחים כ"ב בכורות ו') את לרבו' תלמידי חכמים). לירא פי' שיש לו ליר' שלא יעבור על דעת קונו. ומה שצוהו לא בשביל דאגת פורענות בלבד אלא אפילו אינו ירא כלל ובטוח שלא יקבל פורענות יש לו לירא ולכוין ולדאג שלא יכעיס מלך גדול ונורא עליו. ואזהרה מכאן למוציא שם שמים לבטלה. ג. והאהבה והירא' יכולין להיות במקום אחד (כמו שמצינו באברהם שנקרא אוהב וירא. אוהב שנאמר (דברי הימים ב', ב') לזרע אברהם אוהבך. וירא שנאמר (בראשית כ"ב) כי ירא אלהים אתה. ואם תאמר היאך יתכן להיות אם יהיה אוהב אינו ירא ואם ירא אינו אוהב. אשכילך. האוהב הוא הזריז במצות עשה ולא תעשה וכמו כן שלא על מנת לקבל פרס. כי כשיחשוב אדם הטובה שעשה לו הקדוש ברוך הוא שיצרו ובראו מהבל וריק מטיפה סרוחה שנאמר (איוב ו') הלא כחלב תתיכני, ואחר כך נותן לו לחם לאכל ובגד ללבוש, ושאר טובות אין מספר. ויש לו לחשוב במי שהוא למטה ממנו בעוני וביסורין) אם כן יטרח כל ימיו ויחיה כפלי כפלי לא יספיק לגמול ליוצרו אחת מני אלף מן הטובות שעשה לו) כי מה טיבו להחשב יותר מיתוש אחי רק ברצון בוראו הלא יוצר היתוש יצרו גם יחשוב בגדולתו של הקדוש ברוך הוא ובענוותנותו וחכו ממתקי'. והנה אפי' לא נהנה האדם ממנו כביכול יש לאוהבו מפני מדותיו הטובות. ואהבה זו היא כמו שמצינו בבריותיו שברא. כי יש

אדם נאהב יות' מאותו שלא נהנה ממנו כלל מפני מדותיו הטובות, מאותו שנהנה ממנו. ומדת האהבה זו היא זריזות להיות' זריז לעשות גדר לפרוש קודם שבא החטא לידו ומדת האהב' שזהו זריזות גדולה ממדת הירא' שזהו זהירו' להיות זהיר כשתבא עבירה לידו אל יעשנה אבל האהבה היא זריזות מקוד' לכן שלא יבא לידי עבירה. ועוד שזה לאלפי' דורות וזה לאלף דורי. גם אמרו חכמים (סוטה דף מ"ט עכו"ם דף כ' ע"ב שקלים דף ו') זהירות מביא לידי זריז'. א"ה הזהיר הרי זה משובח והעושה מאהבת שכר או מיראת יסורין טוב הוא שמאמין בהקב"ה שיש בידו להטיב לו אם יעשה רצונו. ולהביא עליו פורענות אם יעבור על מצותיו. אך לא הגיע לעיקר המצוה אלא העושה מאהבה שלא ע"מ לקבל פרס והעושה מאהבת אדם או מיראת אדם זו היא מדה רעה. אך מ"מ יעשה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. יב) ובאהבה וביראה כתיב את לרבו' תלמידי חכמי'. גם אמרו חכמים (אבות פ"ד) מורא רבך כמורא שמים. על כן יש לאהבם ולירא מהם. ועוד אמרו חכמים במסכת שבת (דף כ"ג) דמוקיר רבנן הו' ליה חתנין רבנן משמע שמצוה לכבדם. ויש סמך לדבריהם, דכתיב (תהילים ט"ו) את יראי ה' יכבד, וכתוב, כבד את ה' מהונך. ואמרינן (שבת שם) דרחים רבנן הו' ליה בנין רבנן דדחיל מרבנן הו' גופיה הו' צורבא מרבנן ואי לאו בר הכי הו', משתמעין מיליה כי צורבא מרבנן טו).

ספר מצוות קטן מצוה ה

לצדק את הדין על כל המאורע כדכתיב (דברים ח') וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מייסרך. לצדק, דרשו חכמים (ברכות דף ס') אם הריעוך הרבה יהא בעיניך מעט ואמור מעט מחובי נגבתי. א) יהיה שמח ביסורין כשבאין עליו, ואם אינו יכול לסובלן מכ"מ לאחר שיעברו ישמח בהם וישתוק ואל יתפאר בהם כדאמרינן (ברכות דף ו') אגרא דיסורין שתיקוּתא. ומצוה זו נוט' מאד אל האהבה כאשר דרשו רבותינו (ברכות דף נ"ד חלק דף ק"א) בכל מאודך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך גם מצינו דורות הראשונים שהיו מחבבין היסורין. וגם דרש רבי עקיבא חביבין יסורין.

ספר מצוות קטן מצוה ח

לאהוב את חבריו דכתיב (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך, ובכלל זה הבא' שלום שבין אדם לחבירו ומכריעו לכף זכות. לאהוב את חבריו אמר רבי עקיבא כלל גדול בתורה ואהבת לרעך כמוך. הוסיף בן עזאי ואמר גדול הימנו שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם. פי' אף על פי שאינו מקפיד על כבוד עצמו יש לו להקפיד על כבוד חבריו. ובכלל מצוה זו יש הבאת שלום שבין אדם לחבירו. ודוד המלך כתב בספרו, בקש שלום ורדפהו. ודע והבן כי מאד גדול השלום דאמר רבי יוחנן בית ראשון למה נחרב על שהיו בו ג' עבירות עכו"ם וג"ע וש"ד. בית שני למה נחרב. מכירים אנו שגדולים בתורה ובגמילות חסדים היו. אם כן מפני מה נחרב מפני שהיה בהם שנאת חנם. ונרמז בראשי תיבו': "איכה" "ישבה" "בדד" "העיר" "רבותי" "עם" "היתה" - איב"ה רע"ה. וזה הוא דבר הנראה לעינים כי גדול עונש שנאת חנם מאד כי אותם שהיה בהם ג' עבירות נגאלו אחר ע' שנה. ואותם שהיה בהם רק שנאת חנם לא נתגלה קצם...

ספר מצוות קטן מצוה ט

למול ערלת לבא' שנא' (דברי יו') ומלת' את ערלת לבבכם. פי' לאהוב את התוכחות ולאהוי' מי שיוכיחנו. וגם שלמה המלך ע"ה כתב בספרו (משלי ט') לחכם הוכח ויאהבך. ובמצוה זו יש לאו שנאמר (דברים יוד) וערפכם לא תקשו עוד.

ספר מצוות קטן מצוה יז

שלא לשנא את חבריו דכתיב (ויקרא י"ט) לא תשנא אחיך בלבבך. ואינו בכלל ואהבת שמזהיר אותנו על אותו שמותר לשנאותו כגון אם עבר עבירה אפי' הכי אסור לשנאותו בלבו להראות לו פנים יפות אלא ירא' לו שנאתוב).

אהבה – שיטת ספר החינוך

ספר החינוך מצוה רמג

מצות אהבת ישראל

(א) לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ח] ואהבת לרעך כמוך. ואמרו זכרונם לברכה [שבת ל"א ע"א] דעלך סני לחברך לא תעבד. ואמרו בספרי, אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויין בכך, שהאהבה חבירו כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהג בממון ולא בדברים ולא יסיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד. וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר לכל בן דעת.

שורש המצוה ידוע, כי כמו שיעשה הוא בחבירו כן יעשה חבירו בו, ובזה יהיה שלום בין הבריות. ודיני מצוה זו כלולים הם בתוך המצוה, שכלל הכל הוא שיתנהג האדם עם חבירו כמו שיתנהג עם עצמו, לשמור ממונו ולהרחיק ממנו כל נזק, ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח ויחוס על כבודו ולא יתכבד בקלונו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א] (ב) המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא. והמתנהג עם חבירו דרך אהבה ושלום ורעות ומבקש תועלתם ושמח בטובם, עליו הכתוב אומר [ישעיהו מ"ט, ג'] ישראל אשר בך אתפאר. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ולא נזהר בממון חבירו לשומרו, וכל שכן אם הזיק אותו בממון או צער בשום דבר לדעת, ביטל עשה זה, מלבד החיוב שבו לפי הענין שהזיקו כמו שמפורש במקומו.

מנחת חינוך מצוה רמג

(א) לאהוב כ"א מישראל. ודוקא אם הוא איש כשר אבל אם ראה שעבר עבירה מצוה לשנאותו כמבואר לעיל כ"כ בהגמ"י ואף דאם מאמין בעיקרי הדת דינו כאח וריע לכ"ד מכל מקום לענין מצוה זו התורה גילתה דמצוה לשנוא אותו.

ספר החינוך מצוה תיח

מצות אהבת השם

(א) שנצטוינו לאהוב את המקום ברוך הוא, שנאמר [דברים ו', ה'] ואהבת את ה' אלהיך. וענין המצוה שנחשוב ונתבונן בפקודיו ופעולותיו עד שנשיגהו כפי יכולתנו. ונתענג בהשגתו בתכלית העונג, וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון ספרי [כאן], לפי שנאמר ואהבת איני יודע כיצד אוהב אדם המקום, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. כלומר, שעם התבוננות בתורה תתישב האהבה בלב בהכרח. ואמרו זכרונם לברכה [שם] שזאת האהבה תחייב האדם לעורר בני אדם באהבתו לעבדו, כמו שמצינו באברהם.

שורש מצוה זו ידוע, שלא יקיים האדם מצוות השם ברוך הוא יפה רק באהבתו אותו. דיני המצוה, שראוי לו לאדם שישים כל מחשבתו וכל מגמתו אחר אהבת השם, ויעריך בלבו תמיד כי כל מה שהוא בעולם מעושר ובנים וכבוד, הכל כאין וכאפס ותוהו כנגד אהבתו ברוך הוא, וייגע תמיד כל היום בבקשת החכמה למען ישיג ידיעה בו, סוף דבר יעשה כל יכלתו להרגיל מחשבות לבו כל היום באמונתו ויחודו עד שלא יהי רגע אחד ביום ובלילה בהקיצו שלא יהא זוכר אהבת אדוניו בכל לבו. והענין על דרך משל שיהא נזכר באהבת השם תמיד כזכרון החושק תכלית החשק בחשוקותו היום שישגיג להביאה אל ביתו. ויתר פרטיה מבוארים במקומות בתלמוד בפיזור ובמדרשים.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות.

ועובר על זה וקובע מחשבותיו בעיניים הגשמיות ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג בהם לבד, או להשיג כבוד העולם הזה הכואב להגדיל שמו, לא לכוונה להטיב לטובים ולחזק ידי ישרים, ביטל עשה זה ועונשו גדול. וזאת מן המצות התמידיות על האדם ומוטלות עליו לעולם.

ספר החינוך מצוה תלא

מצות אהבת הגרים

(א) שנצטוונו לאהוב הגרים, כלומר שנזהר שלא לצער אותם בשום דבר, אבל נעשה להם טובה ונגמול אותם חסד כפי הראוי והיכולת. והגרים הם כל מי שנתחבר אלינו משאר האומות שהניח דתו ונכנס בדתנו, ועליהם נאמר [דברים י', י"ט] ואהבתם את הגר כי גרים הייתם. ואף על פי שיכללוהו כמו כן הציווי בישראל, שנאמר עליו ואהבת לרעך [מצוה רמ"ג], שהרי גר צדק בכלל רעך הוא, הוסיף לנו השם בו מצוה מיוחדת לו באהבתו. וכמו כן הדבר במניעה מלרמות אותו, שאף על פי שהיה בכלל ולא תונו איש את עמיתו [מצוה של"ח], הוסיף לנו הכתוב בו מניעה מיוחדת לו באמרו וגר לא תונה [מצוה ס"ג], ואמרו בגמרא [ב"מ נ"ט ע"ב] שהמאנה הגר עובר משום לא תונו וגו', ומשום וגר לא תונה, וכמו כן מבטל מצות ואהבת לרעך, ומצות ואהבתם את הגר.

משרשי המצוה. כי השם בחר בישראל להיות לו לעם קדוש ורצה לזכותם, ולכן הדריכם וציום על דרכי החנינה והחמלה, והזהירם להתעטר בכל מדה חמודה ויקרה למצוא חן בעיני כל רואיהם, ויאמרו עם ה' אלה. וכמה היא דרך נעימות וחמדה להתחסד ולגמול טובה לאשר הניח אומתו וכל משפחת בית אביו ואמו ויבא לחסות תחת כנפי אומה אחרת באהבתו אותה ובבחירתו באמת ושנאת השקר, ובהיותו זוכים למדות טובות הללו תחול טובת האל עלינו ותדבק בנו, ושום דבר לא תמנענו ממנו, כי הטובה תתפשט בטובים והפכה ברעים.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [שם נ"ח ע"ב] שלא יאמר אדם לגר זכור מעשיך הראשונים, ומה שאמרו [סנהדרין צ"ד ע"א] גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באנפיה, וכל זה שלא לצער בשום ענין. והפלגת האהבה שהפליגו בהם עד שאמרו שהשוה הכתוב אהבתם לאהבת המקום, שבהם נאמר ואהבתם, ובאהבת המקום ואהבת, כמו שכתבתי בסדר משפטים לא תעשה ו' [מצוה ס"ג]. ויתר פרטיה במדרשות ובמקומות כגמרא.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות.

ועובר עליה ומצער אותם או שמתרשל בהצללתם או בהצלת ממונם או שמקל בכבודם מצד שהם גרים ואין להם עוזר באומה, ביטל עשה זה. ועונשו גדול מאד, שהרי בכמה מקומות הזהירה תורה עליהם. ויש לנו ללמוד מן המצוה היקרה הזאת לרחם על אדם שהוא בעיר שאינה ארץ מולדתו ומקום משפחת אבותיו, ולא נעביר עליו הדרך במצאנו אותו יחידי ורחקו מעליו עוזריו, כמו שאנו רואים שהתורה תזהירנו לרחם על כל מי שצריך עזר, ועם המדות הללו נזכה להיות מרוחמים מהשם יתברך, וברכות שמים ינוחו על ראשנו. והכתוב רמז טעם הציווי באמרו כי גרים הייתם בארץ מצרים, הזכיר לנו שכבר נכוינו בצער הגדול ההוא שיש לכל איש הרואה את עצמו בתוך אנשים זרים ובארץ נכריה, ובזכרנו גודל דאגת הלב שיש בדבר וכי כבר עבר עלינו והשם בחסדיו הוציאנו משם, יכמרו רחמינו על כל אדם שהוא כן.

מנחת חינוך מצוה תלא

לאהוב הגרים

(א) שנצטוינו לאהוב הגרים כלומר כו'. מבואר בר"מ פ"ו מהלכות דיעות. ונרא' דה"ה עבד שנתחייב במצות גם כן בכלל מצות אהבת רעים דעבד נקרא רעהו כמבואר בב"ק וכ"פ בח"ז ובכלל מצוה זו ג"כ כיון שנכנס לדת כמ"ש הרהמ"ח מ"מ אינו משמע זה כי עבד לא יקרא גר וצ"ע. וגם לא נתבאר עד כמה נקרא גר אם הוא לבדו נכנס לדת או אם גם בניו אחריו ולא נתבאר עד כמה דורות הם גרים ונראה דדינו כמו לענין יוחסין באה"ע סי' ד' דעד כמה דורות נקראים גרים רק אם יש צד אחד ישראל דאינו כגר לענין יחוס ע"ש ה"נ אינו כגר לענין מצוה זו שיש לו עוזר באומה ע' בדברי הרהמ"ח. ומ"ש הרהמ"ח לרחם על כל אדם כו' הוא מדרך המוסר אבל אינו בכלל המצוה רק גר שנתגייר ונכנס תחת כנפי השכינה וז"פ :

אהבה – שיטת "כללי המצוות" - ר' יוסף ג'יקטיליניא

עשיית המצוות וקיומן על דרך האמת הוא העובד מאהבה, ומה היא האהבה, שיעשה המצוות בדבר שהוא חושק ואוהב ביותר אם גופו בגופו ואם ממונו בממונו, דתן בפי' הרואה (ברכות סא ב) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, תניא ר' אליעזר הגדול אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך, לומר לך אם יש [לך] אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך, ואם יש [לך] אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך, ועל הדא גרסינן בפסחים פ"ק (פסחים ד א) ניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בין בגופיה בין בממוניה.

ודע כי קיום המצוות מצד האהבה הוא העושה מצד החשק הגדול בענין שאם הוצרך למסור עצמו על קיום המצוה שאינו מרגיש במות מרוב חשקו בעשיית המצוה, דגרסינן בפרק הרואה (ברכות סא ב) ת"ר מעשה וגזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יתעסקו בתורה מה עשה ר' עקיבא הלך והקהיל קהילות ברבים וישב ודרש וכו', לא היו ימים מועטין עד שתפשוהו לר' עקיבא וכו', כשהוציאו לר' עקיבא להריגה זמן ק"ש היה והיו מסרקין את בשרו במסרקאות של ברזל והיה מתכוין לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה, אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה ואהבת את ה' אלקיך בכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, יצאה נשמתו באחד.

תו גרסינן בסוטה פרק כשם שהמים (סוטה כז ב) בו ביום דרש ר' אלעזר בן הורקנוס שלא עבד איוב את המקום אלא מאהבה שנאמר הן יקטלני לו איחל, ועדיין הדבר שקול וכו' ואני מצפה ת"ל עד אגוע לא אסיר תומתי ממני.

נמצאת למד כי העובד מאהבה אינו חושש למסור גופו וכל מה שיש לו על קיום המצוה, ועל דרך זה מסר אברהם אבינו ע"ה גופו ובנו וממונו ואשתו, ולפיכך נקרא אוהב, דגרסינן בסוטה פרק כשם שהמים (סוטה לא א) תניא ר' אומר נאמר ירא אלקים באברהם ונאמר ירא אלקים באיוב, מה ירא אלקים האמור באברהם מאהבה אף ירא אלקים האמור באיוב מאהבה, ואברהם גופיה מנא לן שנאמר זרע אברהם אוהבי. מאי איכא בין העושה מאהבה לעושה מיראה, איכא הא דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה יותר מהעושה מיראה שזה תלוי לו לאלף דור ולזה תלוי לו לאלפים.

ותניא בספרי (ואתחנן) ואהבת את ה' אלקיך, עשה מאהבה, הפרש יש בין העושה מאהבה לעושה מיראה, העושה מאהבה שכרו כפול ומכופל, לפי שהוא אומר את ה' אלקיך תירא, יש לך אדם שהוא מתירא מחבירו וכשהוא מצריכו [נ"א: מטריחו] מניחו והולך לו, אבל אתה עשה מאהבה, שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת הקדוש ברוך הוא בלבד.

עוד יש במדת האהבה ענין גדול והוא סבל היסורין ולהודות ולשבח לשם על כל מדה שמודד לו אם טוב אם רע, דתן בפרק הרואה (ברכות נד א) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, בשני יצרך ביצר הטוב וביצר הרע. ותניא בספרי כי את אשר יאהב ה' יוכיח, מי גרם לבן שירצה לאב, הרי אלו יסורין.

אהבה – שיטת ספר חרדים - ר' אלעזר אזיקרי

ספר חרדים מצוות עשה פרק א

(ה) מצות עשה לאהוב את ה' שנאמר ואהבת את ה' אלהיך וכתב הרמב"ם והיאך הוא הדרך לאהבתו וליראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים והגדולים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע את השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו וירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת מעוטה לפני תמים דעות כמו שאמר דוד כי אראה שמיד מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו וכיצד הוא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' תמיד כאלו חולה חולת אהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשכבו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה יותר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני וכל שיר השירים משל הוא לענין זה עכ"ל וכתב עליו הראב"ד תשגה לשון שגגה שבעבור אהבת ה' תשגה בענייניך ולא תשים עליהם לב אינבי ביסודו בלע"ז ואף על פי ששתי מצות אלו הם תמידיות לא יפסקו מעל האדם כל ימי חייו אפילו רגע קטן כדלעיל מכל מקום חיובן ביותר בשעת קיום המצות עשה או לא תעשה דאמר רשב"י כל פקודא דלאו איהו ברחימו ובדחילו לאו פקודא היא, ממנין תרי"ג:

(ו) דרך החושק לשורר וכיון שאהבת יוצרנו נפלאה מאהבת נשים האוהב אותו בלב שלם ישיר לפניו יתב' כאשר שרו משה ובני ישראל ומרים ודבורה ויהושע ובני קרח ודוד ושלמה ברוח הקודש כמה דאתמר משכיל שיר ידידות וכתוב שיר השירים אשר לשלמה למלך שהשלום שלו וכתוב שירו לו זמרו לו וכתוב באהבתם תשגה תמיד פירש הראב"ד דהוא נמי ל' שיר כמו שגיון לדוד ובתוקף החשק בו ית' הראשונים גם האחרונים שרו לפניו ר' יהודה הלוי ר' יהודה החסיד ור' אברהם ן' עזרא אחריהם זצ"ל, ענף מצוה:

(ז) כשם שהחושק בחולי אהבתו לתשוקתו תדד שנתו מעיניו כנודע כן האוהב הנאמן ליוצרנו ית' יעור משנתו במתיקות זכרו כדכתב החסיד בעל חובת הלבבות לא יישן כי אם על יצועי אהבתו ולא יקוץ כי אם במתיקות זכרו ויתגבר כארי מחצות הלילה ואילך ויקום להדר ולשבח לפניו ולהתבודד ולהשתעשע בו וברכת תורתו כדוד דכתיב חצות לילה אקום להודות לך ודוד אוהב נאמן היה לו כדכתיב ארחמך ה' חזקי ופרש"י אאהבך תרגום ואהבת ותרחס וכתוב כן יתן לידידו שינה ופירשו ז"ל זה ת"ח שמנדד שינה מעיניו לעסוק בתורה ואין לשון ידידו יוציא מפשוטו ר"ל אוהבו שמרוב חשק אהבתו לו ית' מנדד שינה מעיניו לעסוק בתורתו ולהשתעשע בו וז"ל רשב"י פרשת אחרי מות עלה ס"ח נפשי אויתיך בלילה כו' בלילה דבעי בר נש מרחימותא דקב"ה למיקם בכל ליליא לאשתדלא בפולחניה עד דאתער צפרא ויתמשך עליה חוטא דחסד דתניא זכאה חולקיה דההוא בר נש דרחימותא דא רחים ליה לקודשא בריך הוא, ענף מצוה:

(ח) דרך החושק לקרוא לחשוקתו לבבי לומר כי כל מחשבות לבו לעשות כל שלבה חפץ ולבבו ולבבה באהבה נקשרו וכן קורא ליוצרו אוהב הנאמן לו שנאמר צור לבבי וחלקי אלהים לעולם וכתוב אני ישנה ולבי ער ופירשו רז"ל דעל ה' קאמר וכן דרך החושק לקרוא לחשוקתו נפשי לומר כי קשה לו לפרוש ממנה כפרישת נפשו מגופו כי מיד ימות וכן האוהב הנאמן ליוצרו קורא לו נפשי וזה לשון הזהר פ' אחרי מות עלה ס"ז ר' חייא פתח נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך כו' נפשי יאותיך בלילה מיבעי ליה מאי נפשי אויתיך אף רוח בקרבי אשחרך ישחרך מיבעי ליה אלא הכי תנא קב"ה רוחא ונפשא דכלא ישראל אמרי נפשי ורוחי אנת בג"ב אויתיך להתדבקא בך ואשחרך

לאשכחא רעותך עכ"ל, והיינו כי עזה כמות אהבה כלומר כקושי פרישת הגוף מהנפש כדאיתא התם
עלה ד"ן וטעם הדבר כי הוא ית' נשמה לנשמה, ענף מצוה :

(ט) כתבו רמב"ם ורשב"ץ דמצות ואהבת את ה' כוללת נמי שידרוש לאחרים תורה ודברי כבושים
עד שיביא אהבתו ית' בלבם ותיבת ואהבת יוצא לשני כלומר תעשה באופן שיאהבהו אחרים דהכי
אמרי בספרי ואהבת את ה' אהבתו על בריותיו כמו אברהם אבינו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן
מפני זה קראו הקדוש ברוך הוא אוהבו שנאמר זרע אברהם אוהבי, ענף מצוה :

(י) מצות עשה לדבקה בו ית' שנאמר ובו תדבק היינו תוקף האהבה שלא יפרד עוד ממנו אפילו רגע
והכתוב חלק האהבה והדביקה בשתיים שנאמר לאהבה את י"י אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו
והכתוב הרב בעל חובת הלבבות שענין הדביקה היא אהבה הנאמנה והלב השלם כמו שנאמר יש אוהב
דבק מאח וזה לשון הרמב"ן בחומש ובו תדבק שתהא זוכר הש"י תמיד לא תפרד מחשבתך ממנו
בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך עד שלא יהיו דבריו לבני אדם בפיהו ובלשונו ולבו איננו עמהם
אבל הוא לפני י"י ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהא נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים כי הם
בעצמם מעון לשכינה ע"כ, מנין תרי"ג :

(יא) לשון רמב"ם כך אמרו חכמים בפ"י מצוה זו הדבק בחכמים ובתלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם
לפיכך צריך אדם שישתדל שישא בת"ח וישיא בתו לת"ח ולאכול ולשתות עם ת"ח ולעשות
פרקמטיא עם ת"ח ולהתחבר עמהם בכל מיני חבור שנאמר ולדבקה בו המתדבק בהם כאלו דבק
בשכינה וכן צוו חכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם ע"כ, ענף מצוה :

אהבה - שיטת "דרך פקודיך" – ר' צבי אלימלך שפירא מדינוב

דרך פקודיך הקדמות הקדמה ח

בענין יראה ואהבה במצות

א) היראה ואהבה הם ב' מצות ממנין תרי"ג כאשר יתבארו במקומן אם יזכנו השי"ת, והנה הם ממצות הנהוגים בכל עת ובכל זמן, אך להיות שהם נצרכים ביותר לכל מצוה ולכל תורה ותפלה, דאמרו בזה"ק [תיקו"ז כ"ה ע"ב] אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא, פקודין בלא דחילו ורחימו וגו', הנה תראה שיראה ואהבה הם תרין גדפין לכל מצוה להעלותה אל ד' לעשות נחת רוח לפניו ית' ולגרום יחודין עילאין, ובזולת זה נאמר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש [קהלת א ג], שנשאר עמלו ויגיעו תחת השמש, בעולם העשיה, דאין גדפין למצותיו ולתורתו שיפרחו מהעוה"ז אל העולמות העליונים. ע"כ מן הצורך לדבר בשתי המצות האלה בהקדמת המצות, והשי"י יורינו בדרך האמת והישר...

ד) מהות האהבה, ז"ל הזה"ק דף י"א [ע"ב] בראשית, פקודא תנינא, דא איהי פקודא דפקודא דיראה אתאחדת בה ולא נפקא מינה לעלמין, ואיהו אהבה למרחם בר נש למאריה רחימו שלים, דכתיב התהלך לפני והיה תמים שלים ברחימותא, ודא הוא דכתיב ויאמר אלקים יהי אור דא רחימו שלימתא דאקרי אהבה רבה, והכא איהו פקודא למרחם בר נש למאריה כדקא יאות. אמר ר' אלעזר, אבא, רחימותא בשלימו אנא שמענא ביה, א"ל אימא וכו' אמר ר' אלעזר אהבה רבה היינו אהבה שלימתא בשלימו תרין סטרין, ואי לא אתכליל בתרין סטרין לאו איהו אהבה כדקא יאות בשלימו, ועל דא תנינן בתרין סטרין איתפריש אהבה רחימו דקוב"ה, אית מאן דרחים ליה מגו דאית ליה עותרא, אורכא דיומין, בנין סחרניה, שליט על שנאיה, ארחיה מתתקנין ליה, ומגו כך רחים ליה, ואי להאי יהא בהיפוכא ויהדר עליה קוב"ה גלגולא דדינא קשיא, יהא שניא ליה ולא ירחים ליה כלל, ובגין כך רחימו דא לאו איהו אהבה דאית ליה עקרא. רחימו דאיקרי שלים ההוא דהוה בתרין סטרין בין בדינא בין בטיבו ותקונא דאורחוי דא רחים ליה למאריה כמה דתנינן אפילו הוא נטיל וכו', דא איהו רחימו שלים דהוה בתרין סטרין וכו'. אר"א לא אצטריך לאתנשי יראה בכל פקודי כש"כ בפקודא דא אצטריך יראה לאתדבקא בהאי, היך אתדבקת, אהבה איהו בסטרא חד טב וחד ביש כמה דאתמר דיהב עותרא וטב אורכא דחיי בני מזוני כדן איצטריך לאתערא יראה ולמדחל דלא יגרום חובה, ועל דא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד בגין דהא כליל יראה באהבה. והכי איצטריך בסט"א דדינא קשיא לאתערא ביה יראה כד חמי דדינא קשיא שריא עלוי כדן יתער יראה וידחל למאריה כדקא יאות ולא יקשה לביה, ועל דא כתיב ומקשה לבו יפול ברעה בההוא סט"א דאיקרי רעה אשתכח יראה דאתאחדת בתרין סטרין ואתכלילת מינייהו ודא איהו אהבה שלימתא כדקא יאות עכ"ל.

הנה אין דעתינו לפרש כעת המאמר לפי קט שכלנו, רק הבאתי המאמר הצורך למצות אהבה הנצרכת ג"כ לכל מצוה ולכל תורה ותפלה, והיא נהוגה בכל עת ובכל זמן. והנה לדעתי גם במצות אהבה לצאת ידי חובת המצוה של תורה, הדין הוא כמו במצות היראה בכל הפרטים שביארנו לעיל אות ב' אשר תיכף בקומו יכוין לקיים מצות אהבה, ויחשוב בטובת הבורא ית' על נבראיו, ובפרט לאומה הנבחרת, והטובות הפרטיות שבכל עת ובכל זמן ורגע, עם גודל רוממות בוראינו, ושפלות מצבינו, אז יתלהב לבבו לאהבה עזה כל אחד כפי רוחב הבנתו. ואם מחמת הגשמת הגוף אטום לבבו מהתפעל באהבה, הנה עכ"ז בהתעוררות המחשבה וזכירת חסדי אבות אשר הורישו לנו בירושה מדת האהבה יקיים בזה המצוה באהבה מסותרת (עיי' בס' התניא [פ"ח]). וגם נ"ל לצייר לפניו השם הוי"ה בניקוד סגו"ל והשם א"ל ויבקש מהשי"י להאיר בלבו האהבה בהתגלות לבו ונפשו להתגעגע באהבת

השי"ת ותורתו ועבודתו, וכולי האי ואולי השי"י יעזרהו, וכזה יעשה קודם כל תורה ותפלה ומצוה ובכל שעה מהיום שיזכור, ודי בזה למשכיל מהמון עם (כי רחמנא לבא בעי) עד יערה עלינו רוח ממרום.

ה) אמנם כן את אשר עם לבבי אשיחה, בנידון המצות עשה של התפלה, הנה צריכה ג"כ ליראה ואהבה. מי שחננו השי"י בדיעה והשכל אין די בהערת היראה ואהבה רק בהתחלת התפלה בסדרה כאשר תקנו אנשי כנה"ג, דהנה הם סדרו לנו הסדר עפ"י סדר עליות העולמות ממטה למעלה [פע"ח שער התפלה פ"ו]. והנה תתבונן, בהתחלת סדר התפלה ברכות השחר וקרבנות הנה היא תפלת העשיה, והנה הוא מעורר לנפשו היראה ואהבה כפי התבוננות שכלו בגדולת המלך בעולם העשיה. והנה מברוך שאמר מתחיל תפלת היצירה, הנה האהבה הקודמת לאדם (ע"כ) אינה אפילו ערך בחי היראה הנצרכת ליצירה (התבונן נא במושכלות אשר עתיק בעולם התחתון הוא מלכות של עולם שלמעלה הימנו והבן).

התבונן נא עפ"י פשוטו במשל שהביא בעל חובת הלבבות [שער הבחינה פ"ו] בתינוק שהיה בבור אסור אצל המלך, והמלך שלח לו מזונו בכל יום ע"י אחד ממשרתיו, והיה משבח ביראה ואהבה את בעל הבור אשר יש לו ממשלה על הבור הזה, והוא עבדו, וגם השליח הוא עבדו של מלך. וכששמע השליח דבריו, הנה הזהירו אל תאמר כן שלא תחטא, כי אין הבור הזה לבד ממשלתו של מלך כי הבור הזה כאין לנגד רוחב ואורך אוצרותיו של מלך, ואין אני ואתה בלבדינו עבדיו של מלך רק צבאותיו וחייליו כחול הים, והבין הנער מעט מגדולת המלך וקם מרעיד. הנה אין היראה ואהבה הקודמת נחשבת לכלום נגד היראה ואהבה הניתוספת להנער אחרי הודיעו השליח מגדולת המלך, וכל מה שמוסיף השליח בהודעה את גדולת המלך ניתוסף להנער בכל פעם יראה ואהבה יתירה. הנה ממשל הזה תבין הגם כי אין סוף לגדולתו ית"ש, הנה אנחנו כתינוק הזה אשר בכל פעם מודיע אותו השליח יותר. ע"כ מהראוי לכל מי שחננו השי"י בדיעה, אשר בהגיעו בסדר התפלה מעולם ועד עולם ומהיכל להיכל כנודע מכתבי מרן האריז"ל יקבל התעוררות חדשה ביראה ואהבה, ודי בזה למשכיל על דבר.

ו) ודע את אשר התבוננתי מכתבי תלמידי הבעש"ט זצלה"ה (מובא בס' תולדות יעקב יוסף ע"ו) אשר ביותר יהיה התאמצות האדם להתגלות היראה מהתגלות האהבה, כי באם יזכה האדם ליראה אמיתית יסייעוהו מן השמים לאהבה אמיתית כי דרכו של איש לחזור וכו' והבן ע"ז).

אהבה – שיטת ספר העקרים – ר' יוסף אלבו

ספר העיקרים מאמר ג פרק לה

אהבת השם יתברך היא המדרגה הגדולה שאין למעלה הימנה, ולא יגיע אליה האדם אם לא אחר הגיעו למדרגה האחרונה מן היראה כמו שבארנו, כי אברהם שנאמר עליו אוהבי לא הגיע למדרגה הזאת אלא בסוף ימיו ואחר העקידה שנאמר לו עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כ"ב י"ב), ולפיכך צריך שנבאר ענין האהבה ומיניה.

ונאמר כי האהבה על ג' פנים, אם אהבת הטוב אם אהבת המועיל ואם אהבת הערב. ואהבת הטוב הוא שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד שהוא טוב גמור מבלי שיתערב באהבה ההיא קבלת תועלת ולא קבלת ערבות כלל, אבל יאהב הטוב מצד מה שהוא טוב בלבד. ואהבת המועיל הוא שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד התועלת שיקבל ממנו בלבד. ואהבת הערב הוא שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד הערבות המגיע לו ממנו לא בעבור שהוא טוב ולא מועיל אלא שהוא ערב בלבד. ואהבת המועיל והערב ישתנו ויתחלפו בפחות ויתר כפי רוב קבלת התועלת או התענוג, ואפשר שיפסדו. ואולם האהבה אשר תהיה בעבור הטוב בעצמו הנה זאת האהבה לא תפסד ולא תשתנה, לפי שהאוהב לא יאהב האהוב בעבור שהוא טוב אליו כלומר בצרוף אל האהוב, ואבל למה שהתבאר לו שזה האהוב טוב בעצמו, והאהוב הוא הידוע אצל האהוב, והוא הדבר הנאהב בלבד החקוק בלבו עד שיצדק עליהם יחד גדר האהבה, כי האהבה היא התאחד דבר הנאהב עם האהוב והתדבקם יחד דבוק שכלי בשלמות. ואולם במועיל והערב הנה אין האהוב הוא הידוע, ואבל התועלת המגיע אל האהוב או התענוג המגיע אליו, ולזה אי אפשר שיתאחד האהוב עם האהוב, ומזה הצד תשתנה בהשתנות קבלת התועלת או התענוג, או תפסד. ואולם אהבת הטוב אי אפשר לה שתשתנה כלל כי אין לאהוב לקבל שום תועלת מן האהוב אלא הידיעה בו לבד, ועל כן היתה האהבה אל הטוב מצד שהוא טוב היותר מעולה שבמיני האהבות.

ולהיות השם יתברך הוא הטוב הגמור שאין בו רע כלל אחר שאין בו העדר ולא אפשרות, תהיה האהבה אליו אהבת הטוב מצד מה שהוא טוב ותתוסף האהבה הזאת כפי שיעור הידיעה בו יתברך, אחר שאמרנו כי אהבת הטוב תהיה מצד הידיעה בו לבד...

ולזה תמצא כי משה רבנו עליו השלום כשהיה מזהיר את ישראל לאהוב השם יתברך בכל מיני האהבה כמו שנבאר, כמה שאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך (דברים ו' ה'), הקדים ואמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו' ד'), כלומר כי עם היותו אחד יאותו לו כל מיני האהבה המתחלפים, אם אהבת הטוב ואם אהבת המועיל ואם אהבת הערב, לפי שהוא יתברך טוב גמור והוא הנותן התועלת ונותן התענוג, ואין לך לאהוב זולתו אף אם תהיה אהבתך מאי זה מין שתהיה כי כל סבות האהבה נמצאות בו, ולזה ראוי לאהוב אותו בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, כי אין שם מונע שלא תהיה האהבה אליו שלמה בתכלית מה שאפשר.

וזה כי אף אם אי אפשר לאדם לאהוב ב' דברים או ב' אנשים אהבה שלמה בתכלית, לפי שאם יאהב את שניהם אין האהבה אל האחד שלמה בתכלית השלמות אחר שהיא מתחלקת בין שניהם, ואי אפשר שיתאחד האהוב באהוב התאחדות גמורה כמו שהוא מגדר האהבה אלא אם כן היה האהוב אחד, ולזה אמר ה' אחד, כלומר אחר שהשם יתברך אחד אין האהבה מתחלקת, ואפשר שתהיה אהבתך אליו גמורה כי לא תתחלק האהבה לשנים, ואף אם תהיה האהבה ממינים מתחלפים, רוצה לומר מצד הטוב או מצד המועיל או מצד הערב, להיות השם יתברך אחד והיות נמצאות בו כל סבות האהבה המתחלפות, ראוי שתהיה האהבה אליו שלמה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך באיזה בחינה שתהיה מן הבחינות...

ספר העיקרים מאמר ג פרק לו

האהבה אל השם יתברך תענג הנפש ותשמחה, ואף על פי שהאהבה אל הדבר הבלתי מושג או קשה ההשגה תטריד הנפש ותבלבל אותה לחשוב מחשבות להשיג הדבר הנאהב, ולזה יהיו החושקים תמיד בצער ובדאגה עד ששיגו הדבר הנאהב, מכל מקום האהבה אל השם יתברך אף אם הוא דבר בלתי מושג, לא תטריד הנפש ולא תבלבל אותה, כי במעט המושג ממנו אל האדם תשמח הנפש ותגיל ותתענג תענוג נפלא, כי כן דרך האהבה שהמעט המושג אליו מהדבר הנאהב יותר ערב אצלו מהרבה מזולתו.

ולזה מה ששבח שלמה בספר שיר השירים זה המין מן האהבה מזולתה מן האהבות ואמר עליה מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים (שיר השירים ז' ז'), כלומר כמה רב היופי והנעימות שיש לאהבת השם יתברך על זולתה מן האהבות, כי זאת האהבה היא אהבה בתענוגים, רוצה לומר שיתענג בה האדם תענוג נפלא ויש בה מיני תענוגים מתחלפים כמיני ההשגות המתחלפות אשר בו, ושאר מיני האהבות יצערו האדם צער נפלא קודם השגת הדבר הנאהב, וכשישיג ממנו מעט ישמח בו אלא שיכפל הצער עד ששיגהו כלו אחר שהוא אפשרי ההשגה אליו, וכשיושג כלו תפסק האהבה וישקוט החשק, אבל אהבת השם יתברך ישמח האדם במעט המושג להיותו משער גודל מעלת הדבר המושג, ויתענג בו בלי שום תוספת צער אחר היותו יודע שהוא יתברך נמנע ההשגה, ולזה יתענג במעט המושג ממנו תענוג נפלא, וכל מה שתתוסף ההשגה תתוסף האהבה והתענוג.

ואי אפשר לאהבה הזאת שתשקוט ותפסק להיות הדבר הנאהב בלתי בעל תכלית, וכל מה ששיג ממנה מדרגה מה יתענג בה ויגדל הכוסף להשיג יותר וכן לבלתי תכלית, ולזה אי אפשר שתפסק אבל ישמח תמיד במעט המושג ממנה, כמו שבארנו בפרק ט"ו מהמאמר השני, כי כפי גודל מעלת הדבר המבוקש תגדל השמחה והתענוג יותר בדבר המושג ממנו. ובעבור זה אף אם יגיע אל האדם טורח גדול בדרישתו האהבה וההשגה הזאת, לא בעבור זה ימנע מלרדוף אחריה בהיותו משער התכלית הגדול המושג, וכל שכן כי העובד מאהבה אין לו לחוש לתועלת ולא לנזק יגיע לו בעבודתו, כי אין כונתו אלא לעשות רצון האהוב בלבד, ולא יחוש לטורח או נזק יגיע לו ובלבד שיגיע התועלת אל האהוב. הלא תראה יהונתן כי באהבתו את דוד לא היה חושש להפסד המלוכה שהיה מפסיד בהיות דוד חי, כמו שאמר לו שאול כי כל הימים אשר בן ישי חי על האדמה לא תכון אתה ומלכותך (שמואל א' כ' ל"א), אבל כונתו היתה להגיע התועלת אל דוד שהיה האהוב ואף אם היה מזיק לעצמו.

וזהו דרך האהבה הגמורה אשר מצד האהוב בלבד, כי האהבה שהיא בעבור התועלת אל האהוב תדמה אל האהבה שיאהב האדם הבהמות בעבור התועלת המגיע אליו מהן, והאהבה שהיא בעבור השמירה מן הנזק תדמה אל האהבה שיאהב האדם הכלבים, כי האדם יאהב הכלבים בעבור שמירתם אותו מהנזק. ואולם האהבה הגמורה היא אשר יאהב האדם את האהוב מצד האהוב בלבד ואין בלבו תכלית אחר רק לעשות רצון האהוב, כי לא יאהב את האהוב לסבה אחרת זולתו, לפי שהאהבה שהיא תלויה בסבה אחרת תשתנה ותפסק כאמרם ז"ל כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה, אבל האהבה שהיא תלויה באהוב בלבד מבלי סבה אחרת תהיה קיימת כל זמן שיהיה האהוב קיים, ולהיות השם יתברך קיים תמיד תהיה האהבה אליו קיימת ובלתי נפסקת.

והאהבה הזאת אשר היא מצד האהוב לא תהיה אלא בבעלי שכל ובינה, כי האהבה שיאהב האדם את חברו מצד עצמו אינה אלא מצד השכל אשר בו, ולזה אם ישתטה האהוב או ימות תפסק האהבה, כי הנפש תברח מן הגוף המת, לפי שאין שם הדבר האהוב. ולהיות זאת האהבה המשובחת שבמיני האהבות ולא תמצא אלא בבעלי שכל ובינה ישובח האדם או יגונה עליה, ועל כן צריך שלא יתערב בה שום צד הכרח כלל, כי לא ישובח האדם או יגונה על הדבר המוכרח אבל על הדבר שהוא בחירי

עליו מכל וכל. ולזה נשתבח אברהם אבינו בזה המין מן האהבה מזולתו עד שקראו הכתוב אברהם אוהבי, לפי שלא היה בלבו תכלית אחרת רק לעשות רצון השם יתברך האהוב, ולא היתה שם סבה אחרת תכריח אותו על כך, שהרי לא נתערב בפעל העקידה שום צד הכרח כלל כי אפילו מצות השם יתברך לא היתה מכרחת אותו. וזה דבר בארוהו רבותינו ז"ל על פסוק ה' יראה וגו', אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק והעלהו לי לעולה (בראשית כ"ב י"ד), הייתי יכול לומר והלא כבר אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כ"א י"ב), ולא אמרתי כן אבל כבשתי רחמי ולא הרהרתי אחר מדותיך, שיראה מזה מפורש שאפילו מצד מצות השם יתברך לא היה אברהם מוכרח אחר שהיה יכול להתנצל על זה ממנו בטענה אמתית אם רצה, ולא עשה כן אבל כבש רחמי האב על הבן לאהבת השם...

והפעל הבחירי הגמור הוא הפעל שכשיעשה אותו האדם יהיה יודע לעשות ההפך ויכול לעשותו מבלי שום מעיק ולא שום מונע אחר, ויבחר לעשות הפעל ההוא על זולתו, אבל אם לא ידע ויבחר לעשות ההפך ויפעל מה שיפעל בזולת בחינה בין הדבר ההוא ובין הפכו אלא במקרה או מפני ההרגל המנהג או מפני שאינו יכול לעשות ההפך, אין זה פעל בחירי שישוּב האדם עליו אם הוא טוב או ינונה אם הוא רע, כי אפילו הקרבן שהוא פעל טוב כשיביא אותו האדם בזולת בחינה בין הטוב והרע אלא מפני ההרגל והמנהג, אינו נחשב לכלום.

וזהו שאמר שלמה בספר קהלת שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים (קהל' ד' י"ז), רוצה לומר שמור שתהיה הליכתך שם בבחינה לא מפני ההרגל והמנהג, ועל זה אמר וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע, כלומר כי היות האדם קרוב לשמוע דברי החכמים יותר טוב מן הקרבן שמביאים אותו הכסילים, כי על ידי השמיעה לדברי החכמים יכיר האדם ויבחר הטוב מהרע ויפעל הטוב בבחינה גמורה מצד שהוא טוב ויתרחקו האנשים מן הרע מצד היותם יודעים שהוא רע, מה שאין כן בפעל הכסילים כי אפילו הקרבן שמביאין אינו נחשב להם לעבודה, כי מצד שאינם קרבים לשמוע דברי החכמים אינם מבחינים בין הטוב והרע עד שאינם מבחינים ויודעים לעשות הרע בבחירה מהם, ועל כן אין הפעל הטוב שהוא הקרבן נחשב להם לכלום, אחר שאינם עושים אותו בבחירה בין הטוב והרע כי אינם יודעים לעשות רע, ולא יעשו הקרבן מצד שהם בוחרים אותו על הפכו שהוא רע אלא מצד ההרגל והמנהג, ולזה אין ראוי שישוּבחו עליו, כי לא ישוּבח האדם על הפעל הטוב אלא כשהוא יודע לעשות הרע ויכול לעשותו ויבחר לעשות הטוב על זולתו, ועל כן לא ישוּבח העובד מאהבה אלא כשתהיה עבודתו מאהבה גמורה מבלי שיתערב בה שום צד הכרח ולא הרחקת נזק ולא קבלת תועלת כלל, וזאת היא האהבה המענגת שראוי לקבל עליה שכר נצחי בלתי בעל תכלית, ועליה אמר שלמה בספר שיר השירים אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוזו לו (שיר השירים ח' ז'), כי הבלתי בעל תכלית אי אפשר שינתן חליפיו דבר בעל תכלית שהוא כל הון ביתו :

גט מאהבה?

שו"ת משנה הלכות חלק ד סימן רט

בתמיה העצומה מנא הא מילתא דמהני גט מאהבה

ועתה נחזור על הראשונות מה שתמה כ"ג על דברי מהר"מ לובלין שחקר דהיכן רמיזא באורייתא דגט מועיל מאהבה וכגון היכא דאין הבעל רוצה לגרש אשתו אלא כדי להצילה שלא תיפול ליבוס לאח משומד או אהבת ממון וכדומה ובתורה לא מפורש אלא ושנאה ותמה עליו כ"ג מתוס' תמורה ריש דף ה' ע"א שהקשו למה מהני גט באונס ותי' משום דאיתקש מיתה לגירושין וגירושין למיתה מה מיתה מוציאה מרשות הבעל אף גירושין וא"כ הכ"נ בגט מאהבה כיון דאיתקש גט למיתה א"כ לעולם הוה גט בין מאהבה ובין משנאה ע"כ. זה תמיה קיימת וראיה שאין עליה תשובה על דברי הלבוש במהרמ"ל ודפח"ח וגם כל האחרונים שהקשו על מהרמ"ל בעיקר דינא לא ראיתי שהקשו עליו כן וצ"ע.

ולחומר הנושא לפום ריהטא עלה בדעתי דהנה לכאורה התוס' תמורה דף ו' ע"א בד"ה והשתא הקשו נימא דפליגי בהכי כגון אדם שנשבע שלא יגרש את אשתו ואח"כ עבר וגירשה דלאב"י מהני ולרבא לא מהני גירושין כיון דעבר אמימרא דרחמנא וי"ל כיון דאין האיסור כמו לא יוכל לשלחה אלא שהוא בדה האיסור בכה"ג לא אמר רבא דלא מהני, ומפשטות הדברים נראה דהיכי דהאיסור הוה איסור גמור ולא בדה מלבו אלא דאורייתא הוא הכ"נ דהגט לא מהני ובטל...

וראיתי בחו"ד ריש הל' שחיטה סק"ג שהקשה בשוחט בשבת אמאי שחיטתו כשרה לפמ"ש רבא דכל מידי דאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד לא מהני ותי' דלא אמרינן דלא מהני רק במקום שמתקנין האיסור במאי דלא מהני כגון במוציא שם רע שגירש דאם נאמר דלא מהני ואין גיטו גט נתקיים מה דאמר רחמנא לא יוכל לשלחה ונתקן האיסור וכן הוא בכל הנך דמיייתי התם משא"כ בשוחט בשבת וכו' ע"ש ודבריו תמוהים דהרי להדיא כתבו התוס' ובגמ' שם דאפילו לרבא אונס שגירש גיטו גט אלא שבעמוד והחזר קאי.

וראיתי בשו"ת בית שער סק"ז מרן ר' עמרם גאון ז"ל באו"ח סי' רנ"א שהביא דברי החו"ד וכתב עליו דדבריו אלו הם שלא בדקדוק דודאי גיטו גט דאיתקש גירושין למיתה כמ"ש תוס' תמורה ה' ד"ה מיתבייב אלא שמחייב להחזירה וכ"כ עוד באו"ח סי' ק"ח וגם בעיקר סברתו הביא שזו סברת המהרי"ט ז"ל בסי' ס"ט הידועה ומפורסמת ובעיקר סברת המהרי"ט פי' שם פי' חדש וז"ל דאין הכונה שאפשר לתקן העבירה שעשה למפרע דהא העבירה א"א לתקן לעולם דהא לקי עלה משום דעבר אמימרא דרחמנא אפילו היכי דעביד לא מהני אלא הכונה במקום שאין הקדוש ברוך הוא רוצה בקיום הפעולה הנצמח מן המעשה כגון באונס שגירש שאין האיסור במעשה הגירושין אלא מחמת קיום הפעולה שנצמח מן המעשה שהיא מגורשת ממנו ורצון התורה שתהיה אשתו ולכן אמרינן דלא מהני ובזה ניתקן שתתקיים רצון התורה שתהיה אשתו (היינו אם לא שאיתקש גירושין למיתה כמובן) וכן בתמורה אי לאו דגלי קרא והיה הוא ותמורתו יהיה קודש הו"א דלא מהני ופעולה שנמשך ממעשה עבירה שהמר היה בטל וממילא מתוקן האיסור אלהבא שאינו תמורה ונתקיים רצון התורה שלא ימירו וכן בפדיון חרמי כהנים שם במהרי"ט שהתורה אמרה לא ימכר ולא יגאל ורצון התורה שלא יהא נפדה ואמרינן דלא מהני ואינו פדוי שיהיה מקוים רצון התורה אבל בשוחט בשבת וכי רצון השם שלא יהא הפעולה הנמשך מהמעשה ולא תהיה בהמה זו שחוטה הרי הכא רצון השם הוא רק שהוא לא יעשה מלאכת שחיטה זו בשבת אבל עצם מעשה היינו השחיטה אינו נגד רצון הבורא והמעשה עבירה שעשה א"א לתקן ועיין ט"א ר"ה כ"ח וח"ס סוכה ל"ב ע"ב לכן שפיר מהני ע"כ והביא סברא זו באו"ח סי' כ"ג וק"ח וק"ט ורנ"א וביו"ד סי' שנ"ד.

ובסברא זו פי' נמי תי' התוס' תמורה דף ו' דבאיסור שבועה שהוא איסור שבדה מלבו לא אמרינן אי עבד לא מהני דהכא המעשה והפעולה הנצמח מהמעשה אינו נגד רצון הבורא דהקב"ה לא צוה לו לגרש את אשתו אלא הוא הוא שנדר או נשבע שלא יעשה המעשה שלא ידור עם אשתו או שיגרש וכדומה כה"ג לא שייך לומר אע"מ כדי שיתקיים רצון השם שהרי לא עשה מעשה שהוא נגד רצון השם ושפיר מהני...

והנלפענ"ד לומר סברא חדשה בדיוק לשון הלבוש ז"ל והוא דודאי גם הלבוש מודה להא דכתבו התוס' דאיתקש גירושין למיתה ומיתה לגירושין אלא דס"ל דזה דוקא היכי דאיכא במציאות גט ואיכא שם דיני גירושין אלא שאמרה התורה לא תגרש אשה זו כה"ג אמרה תורה דאם עבר וגירש אף דמשורת הדין היל"ל דלא ליהוי גירושין מטעם רבא דאמר אי עבד לא מהני מ"מ גירושין שאני דאיתקש גירושין למיתה ובכל אופן מהני כיון דסוף סוף הגט גט כשר הוא והאשה שנואה הוא אצלו וראויה להתגרש בכל דיניה אלא שיש שם דין אחר שהתורה צוה לו תהיה לאשה כל ימיו ואם גירשה עבר אדין זה ובכל ימיו בעמוד והחזר קאי אבל לענין הגט לא היה לן שום ריעותא לבטלו. אבל אי נימא דעיקר הגט הוא רק כשמגרש מחמת שנאה או דבר ערוה ולא מחמת אהבה א"כ מחמת אהבה מן התורה ליכא שום דין גט והמגרש מחמת אהבה לא הוה בכלל גט דבאופן כזה לא כתבה התורה דאיכא גדר גט כלל וא"כ המגרש מחמת אהבה איכא פסול בעצם מעשה הגט שגט כה"ג לא הוה גט כלל דבכה"ג לא צוה התורה לגרש וממילא ליכא למימר איתקש גירושין למיתה בכה"ג דכה"ג לאו גירושין הוא בכלל וליכא לאקשוי דבשלמא התם כיון דבעצם הוה גט אלא שאנן רוצים לפסלו מטעם אי עבד לא מהני אמרינן דאיתקש למיתה דמהני בכל אופן אבל הכא ליכא דין גט כלל מאהבה ואין לנו מה להקיש.

ויש לדיוק כן בלשון הלבוש ז"ל שכתב וז"ל ואני מיום עמדי על דעתי הייתי משתומם ומתמיה על זאת המשנה שמשמעותה שאפילו בלאו מציאת ערות דבר יכול לגרשה מהיכן למדו כן שמא דוקא גזירת הכתוב הוא דוקא אם מצאו בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות אבל אם לא מצא בה ערות דבר שמא הגט אינו כורת ביניהם וא"ל דילפינן לה מדאמר ל"י ר"פ לרבא וכו' ואינו מזכיר לא ערוה ולא דבר דשמא משום דירדה התורה לסוף דעת המגרש דודאי איכא שנאה נטורא לו בלבו עליה שכן שכיח ומצוי הוא בבני"א שלפעמים אדם שונא את חברו בלא טעם כמו שאמרו חכמי המחקר אהבה אין בה טעם כך אני אומר שלפעמים יש שנאה בין בני"א בלי טעם וגבי גט אמרה תורה ושנאה אבל כשאנו רואין ומרגישין שיש לו אהבה גמורה ובא לגרש מחמת אהבה שמא אין הגט כורת וכמה פעמים נשאתי ונתתי עם רבותי וחבירי מענין זה ולא השיבו לי דבר מתיישב בו לבי. נראה מסברתו ז"ל כמו שכתבתי בס"ד דהתורה לא צוה גט כזה דגבי גט כתיב ושנאה וא"כ ליכא גט אלא באופן שיש מין שנאה בעולם. וממילא לא דמי להמגרש אשה שאנס שהגט גט כשר ואיכא ושנאה וכל תנאי גט משא"כ הכא בגט מאהבה חסר בעיקר הגט היינו שגט כזה אינו גט כלל כן היה נראה לפוס' ריהטא ליישב לחומר הנושא.

אבל לקושטא דמילתא צדקו בזה דברי כ"ג דמדברי התוס' מוכח דלעולם הוי גט דאיתקש מיתה לגירושין וגירושין למיתה ולעיקר דין כל האחרונים חלקו על דברי מהרמ"ל והלבוש הנ"ל.

אלו דברי אהבה היוצאים מאוהב נאמן המתגעגע על אמונו ציון וחכמיה ולהשתעשע בהם בדברי תורה ולהתעלס באהבים אהבה של תורה ומצוה ואסיים מעין הפתיחה בתודה רבה על הלקחו פנאי וכח לכתוב לי בד"ת ואני תפלה י"ר שיזכה לאריכת ימים ושנים ורעננים עוד ינובין בשיבה ויחזירוהו לימי עלומים עד דאתי עם ענני שמיא ופרקיננא בזכות צדקיא, ויבנה בית מקדשיא לעולם ולעלמי עלמא בב"א בלב ונפש, מנשה הקטן

הקדמת הרב קוק לשיר השירים

"אמר רבי עקיבא חס ושלום לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא יטמא את הידיים, שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתן בו שיר השירים, שכל הכתובים קודש ושה"ש קודש קודשים" (משנה, ידים ג, ה)

הספרות, הציור והחיתוב עומדים להוציא אל הפועל כל המושגים הרוחניים המוטבעים בעמקי הנפש האנושית וכל זמן שחסר עוד אף שרטוט אחד הנגלה במעמקי הנפש החושבת והמרגשת שלא יצא אל הפועל עוד יש חובה על מלאכת המחשבת להוציאו. מובן הדבר מעצמו שרק אלה האוצרות, שבהתפתחותם הם מבסמים את אור המציאות טוב ויפה לפתח. מכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים; אמנם אותם הדברים הגנוזים שקבורתם הוא בעורם. עליהם מתוקן היתד שעל אוזנו לחפור ולכסות, ואי לו מי שמשתמש ביתד זו פעולה שכנגדה למען הרבות באשה. זעזועי הנפש מצד רגשי אהבה הטבעית שנוטלת חלק גדול במציאות במוסר ובחיים, הם ראויים להתפרש ע"י הספרות בכל הצדדים שבהם היא מוציאה אל הפועל את הגנוז, אבל רק בשמירה היותר מעולה מנטות לצד השיכרון המכוער, שיש באלה הרגשות שמהפך אותם מטהרה טבעית לטומאה של זוהמה מנוולת, רק אנשי קודש ראויים להיות שרי קודש, אמנם אם נחשב לחסרון כללי באיזו ספרות כשלא ימצאו בה אלה הרגשות הפנימיים שאהבה מרשמת בעומק הנפש, באותה האהבה הנהוגה, על אחת כמה וכמה, ראוי לחשב לחסרון אם אותם הזעזועים הרמים והנשואים, שככה הם פועלים לעולם ועתידיים לפעול על כל טובי בני אדם ועל כנסת ישראל בייחוד הנובעים ממקור האהבה לאדון כל המעשים מקור האור והחסד; ואלה הרגשות הנאהבים לא יחקקו בספר ויפקד מקומם. היש ערך לעומק מקור רגש האהבה הזאת? היכילוהו ימים רבים, היכלכלוהו גבהי שחקים?

החסרון הזה אמנם נמלא לנו בשיר האהבה אותו שיר שהוא קודש קודשים, הוא שיר השירים אשר לשלמה! וכמו שמי שהוא חמור לאהבה, לא יחודש מה חפצו משוררי האהבה בשיריהם הפרטיים ואם הייתה בידו יכולת להשפיל את געגועיהם עם כדי טעימת חושו הגס היה עושה כן בשמחת לב ונפש חפצה רק מי שלבו ערל ומוכרח להיות כן מפני שלא טעם להתנשא אל מרומי קודש, ולא חש מעצם נועם אור אהבת צור כל העולמים - איש נבל ולא חכם כזה לא יוכל להכיל את הרעיון כי אלה הגעגועים הרבים הפרטיים ש"בשיר השירים" הם רשמיים של האוצר הגנוז בנפש כלל האומה אשר בחר לו ד' לשמו ולזכרו, מפני שאיננו מרגיש כלל שום חסרון בהיפקד מקום אלה הרגשות אשר לא ידעם, אבל מי שלא השתהו אלוה חכמה, יכיר ויחוש שאי אפשר כלל לאוצר כתבי קודש של האומה הקדושה, שכל תולדתה מלאה רישומי אהבת נפש לצור מעוזה בימי גדולתה והודה על ידי חסד עליון מלא הוד ובימי עניה ומרודה על ידי נהרי נחלי דם ושטף צרות רבות ורעות אשר כל אלה עוררו את האהבה חזקה והוציאוה אל הפועל המורגש - אי אפשר בשום אופן שאלה הגעגועים לא ירשמו בספר באוצר הכללי אשר שמה נאספו כל הגיוני קודש. אמנם מי שבעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל יכול יוכל להשיב "כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה ובכל נפשך מתי יבוא לידי ואקיימנה", ולהאריך באותה שעה באחד עד שיצאה נשמתו, רק הוא יכל לאמר שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתן בו "שיר השירים" לישראל, שכל הכתובים קודש ושה"ש קודש קודשים!

אמנם כנטף מים מני ים, כזיק אחד מלהב אש אוכלה, כאות אחת מספר גדול, ידע איש אשר כה רמה נפשו להעריך גם האהבה הפרטית הטבעית בערכה הטהור ותהיינה לו האהבה הטהורה הטבעית והאהבה הלאומית הנאורה והאהבה האלוקית הקדושה ומלאת הוד ערוכים במערכה, כמגדל דוד בנוי לתלפיות. אבל מה נמוכים הם הגמדים שהם ג"כ בעלי עיניים טרוטות הזוחלים סביב לשדרת האבנים התחתונה של מגדל עופל, ורושמים את קומתו אשר לעב יגיע רק כדי תנופת ידם הקצרה ומעוף עינם הכהה, ואם מראש מגדל עופל יוגד להם שרואים את הכוכב מלא הוד ויפעה, או מיד יחליטו כמה נמוך הוא הכוכב הנהדר. נפשות כאלה שיותר מרועה בעל לב רגש שאהב את בת כלבא שבוע היפה לא יוכלו למצוא בר"ע, לא יוכלו ג"כ להוציא מקור לתכונת ההחלטה הנפלאה ששיר השירים הוא קודש קודשים בערך כל הכתובים, כי אם ממקור האהבה הפשוטה אשר אותה לבדה יחזו בר"ע שאהב את בת כ"ש (דרך כזה תפס לו אחד הסופרים הזקנים בלוח אחיאסף) אבל טהורי לב המה יראו את רבי עקיבא בגדלו, את ר"ע המשחק בראותו ששועל יוצא מבית קה"ק יען כי לנפשו הרוממה קרוב היה העתיד הרחוק, את ר"ע המלא צהלה לקול המונה של רומי מפני שהאהבה האלוקית הנובעת מעומק לבו הרחב כים הורתהו, עד כדי מלא ציור חי כי רומא ואלילה כליל יחלופו ואור ציון לעד יזרח. האהבה בתענוגים למחזה העתיד בוודאי תמלא כל כך את לבו הטהור עד כי לא הניחה לו מקום גם להנחת לב על ההווה המרעיד, שהכירו רק בעב קל העובר על פני החמה, הברה בשחקים, ורק מפי האיש שנשמתו יצאה באחד נאה להיאמר שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קודשים!

האהבה תוצאה מנתינה

...והנה ארשה לעצמי לרשום הערה קטנה, מה שנתחוויר לי ע"פ משנת רבינו. הנה אומר הכתוב (בראשית לז, ג) וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו, ופירשו ז"ל (ב"ר פד, ח) שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו, היינו שזאת היתה סיבת אהבתו, ולכאורה הלא צריך להיות הפוך שהאהבה היתה צריכה להיות סיבה לזה למסור לו כל חכמתו.

וביארתי את הפסוק לפי מה שלמדנו רבינו, שבאמת נהפך הוא שאהבת האדם מתעוררת לזולת שמתמסר לו וכל מה שמוסר לו ומשפיע עליו ומתדבק אליו ביותר מתגברת האהבה אליו ביתר עוז.

והנה בזאת אסיים בשטחי לרבנו את ברכת חברי הדורשים תמיד בשלום רבינו, מצפים לראות באור דבריו מפי כתבו אם לא מפיו בקרוב, ובתוכם ג"כ תלמידו.

ספר הזכרון לבעל המכתב מאליהו - א / דסלר, אליהו אליעזר / עמוד 436
הודפס מאתר אוצר החכמה

מכתב מאליהו, חלק א, עמוד 37 – הרב אליהו דסלר

הורגלנו לחשוב את הנתינה לתולדת האהבה, כי לאשר יאהב האדם ייטיב לו. אבל הסברה השנייה היא כי יאהב האדם את פרי מעשיו, בהרגישו כי חלק מעצמיותו בהם הוא - אם בן יהיה, אשר ילד או אימן, או חיה אשר גידל, ואם צמח אשר נטע, או אם גם מן הדומם, כמו בית אשר בנה - הנהו דבוק למעשי ידיו באהבה, כי את עצמו ימצא בהם...אך יתבונן נא האדם, כי לאשר ייתן, יאהב... ואז יבחין ויבין, כי זה אשר זר נחשב לו, הוא רק מאשר טרם נתן לו, ועוד לא הטיב עמו.

מסע דניאל של יצחק אורפז - המסע על גרגר חול, עמ' 140

אשרי היודעים לקחת כי הם הנותנים האמיתיים; רואה אני את העקרים ואת האילמים וחושב אני בליבי: טוב הלוקחים מן הנותנים – כי הנותן, עם שהוא נותן הוא פוטר עצמו מנתינה, והיודע לקחת פותח את ליבם של העקרים ואת לשונם של האילמים; פעמים תוך מכאוב ייקח, כידה של מיילדת, פעמים ענוגות, כרוח את הפרי הבשל; כשהוא נותן לך קח ממנו, וכשאינו נותן לך קח ממנו – כי לקחת הוא לאהוב.